

NOVA NADA.

ZBORNİK ZABAVE I POUKE.

Knjiga I. Svezak 3. i 4.

IZDAO

VLADIMIR J. TEHARSKI.

U ZAGREBU

TISAK DIONIČKE TISKARE

1897.

NOVA NADA.

ZBORNİK ZABAVE I POUKE.

Knjiga I. ✂ U Zagrebu, za prosinac 1897. ✂ Svez. 3. 14.

Zvijezda.

Nešto trgnu iz mrtvila kralja veljeg dvore sjajne;
Kralju kupi učenjake u svog dvora izbe tajne.
Jesu l' možda cr'jeva žrtve nepovoljan znamen dala,
Il ohola Judeja se iznovice bunit stala? —
Il mu možda Cezar piše, da pokori pleme koje,
Pa bi rado dobar znamen imo za rat vojske svoje?
Tko bi znao, što na srcu oholomu kralju leži,
Izvjeseo je tek, da nešto neobično doznat teži. —
Gluha noćca zemljom pala; veće spava ropčad
sinja;

Tek u sobi Irudovoj lampad sjajni još plaminja.
Na raskošnoj svilnoj sofi Irud se je razvalio,
Spustiv glavu ljevicom je stare svoje oči skrio;
A desnicom na koljenu sve savija pergamenu.
„U Betlemu? U Betlemu?“ — Kao da se od sna
prenu,

Skoči Irud — — „Kleti magi! Gadno su me
izvarali! — —
No i knjige starodavne nešto vr'jede. — Ali...
ali...
Da mi ipak ne umakne? Ta kuda bi? Valjda —
ha, ha,

Kralj taj novi nema krila? Ipak — da se r'ješim
straha,

To ne mogu, Herkula mi!“ — I još dalje Irud tako
Naklapao, dok ne zaspa i nehoce sve polako.

Noć odmiče, — i već lampad sa tri žiška
dogor'jeva.

Irud spava; a na lice kroz prozor mu mjesec s'jeva,
Čudak mjesec. — „Proh! Evoe!“ — u snu Irud
šapće eno, —

„Već je djelo dovršeno — — R'ješih ga se! Ej
Seleno! —

Što se sa mnom ne veseliš, što me gledaš tako
čudno?

Što si tužna? — Za njeg moliš?! Ne, ne, — to je
uzaludno!

No, ta šta je? Ti l' to šapćeš, — a lice ti čudno gleda,
Kao drevna uspomena Numinoga lica bl'jeda?! — —
— „Bolnim vriskom Rama ori, Rahel plače djecu

svoju,
Za njeg mlada izgiboše još nejakā u povoju. — —“
„Ne razum'jem r'ječi tvojih? Što, zar opet glas tvoj
pr'jeti?

— „Tamo dolje nad Mamresom, kod Hebrona eto
sv'jeti! —“

„Što će meni, Luno luda, Rahel tvoja, svjetlo što će?
Heu, heu! Ostavi me; — mira mi se opet hoće!
Glasovi su opet tvoji? Otkud opet ovaj l'jeta? —“
— „Ne, kraljevstvo moje nije od ovoga gr'ješnog
sv'jeta! —“

„Šta?“ — i Irud sanen skoči; al se opet ustoboči
Nasred sobe, i prestravljen protre tudjer snene oči,
Kadno začu klik radosti iz pokrajne sobe male:

„On je spasen! On je spasen!“ Njemu noge zadrhtale
Na te r'ječi kćerice snene; do prozora brzo krene;
A na jug mu prikovane gledju sjene prestravljene:
Bješe zv'ezda nad Mamresom, sjajna kao svjetlo
danje

Mičući se prema jugu, ko što kaza glas mu sanje.

M. I. Bunjevac.

S a n.

oda mnom vreva sitnih bića bludi,
A ja sam gigant medju njima stao,
Orijaške sam noge protegao,
Nad vrevu digo silne svoje grudi.

Ideal don'jeh: „Svet vam biti mora!“

A vreva viče: „Luda mašta tvoja“ ...

Od jada dršču snažna prsa moja:
„Zar div da snosi pr'jezir niskog stvora?!“

I digoh šake . . . „Miruj, vrevo!“ rekoh,
A vreve diže strašno biće neko,
Što na grud kleknu, silne lance nosi.

Od b'jesa vrijem: „Grozna slika tko si?“
— — „Prikloni dive gordo čelo svoje,
Robovat moraš lancim Sile moje“.

*

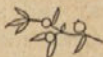
Na prsa moja snažna nal'jetat udes stao,
Pod okovima teškim tad rujna krv se lila,
I pucale su grudi i klonula mi sila,
A sv'jet mi vreve sitne svoj niski život dao . . .

U novom sv'jetu tom Ideal jednom došo:
„Oj dodji k meni brate do mojih azur-sfera;
Ša svog me pustog praga Neznanja masa tjera,
U more vječnog kala. — U tmine sv'jet je pošo,

Već mnogi genij snivo o svojem Idealu,
I svaki živjet moro u pustom ovom kalu — —
Uznosit treba masu za tvoje azur-kraje,

I onda kršit lance, što Sila umu daje.
Kad masa bude Gigant u snažnoj uma sponi,
Na moje grudi dodji kraljevat Vasioni!“ . . .

Silvij Milanov-Neretvanin.

Najivna gazelica.

solncu večernem na trgu skoz okna obrazki
kot mak

Skrivno pokukali so. Pa zakaj? I šel je čez tlak.
Šel je iz mesta, na polje, za reko, ki roža
tam raste,

Roža vsa polna čebelic. Zakaj? I med je
sladak.

Hodil je gori pa doli in že so nebeške
 zvezdice
 Ljubko zasvetile v jasnem. Zakaj? I saj je
 že mrak.
 Čaka in čaka nestrpno in meče drobtine
 v vodico
 Ribicam urnim, ki švigajo k njim. Pa zakaj?
 I nagon je tak.
 Dolgo ni treba mu čakati, kmalu se deva
 prikaže
 Tiho šumeč mej grmovjem. Zakaj? I—v službi
 ni vsak.

Zvonoslav Zor.

Brezvspešni nauk.

e kaj sreče ti je mar,
 Dekle zalo pa neskušno,
 Bodi starki mi poslušno:
 Zdaj ne ljubi še nikar!“

„— A kedaj pa ljubim naj?
 Saj, ko čas med kodre črne
 Vplete meni še srebrne,
 Pač prepozno bo tedaj —“

„Iz ljubezni se rodi
 Kes in grenki sad spoznanja,
 Tužnih uric brez nehanja,
 Ki grenijo stare dni.“

„— Naj ljubezen le rodi
 Kes na dni nekdanje;
 Bolje kakor zdaj kesanje
 Bode vsaj na stare dni!“ —

„Kes najhujše ni gorje:
 Ti začela boš bledeti,
 Mlada morala boš vmreti,
 Ker ne slušaš me, dekle“ . . .

„— Dokler pa živela bom,
Vedno verno bom ljubila,
Če pa svet bi zapustila —
Kesa ne imela bom! —“

Janko Milinsin.

Stibinger Janko

Narodna pesen.

Oh, rožica si draga moja,
Ki tak dišeče mi cvetesh;
Cel dan po meni se oziraš —
Na večer pa oči zapreš.

Oh, ptičica si draga moja,
Ki poješ mi in žvrgoliš;
Cel dan okoli mene letaš —
Na večer pa sladko zaspiš.

Oh, zvezdica si draga moja,
Ki mi prisvetiš v dno srcà;
Glej, celo noč v srce mi svetiš —
A zjutraj zgineš iz nebà.

Ko iz neba mi zjutraj zgineš —
Oh, pa na zemlji se vzbudiš,
In roža spet mi cveteš krasna,
In ptica spet mi žvrgoliš.

B. Potočan.

Balthasar Baibler

Pesnica o pisarji.

Kako ta presneti pisar
Podpiše prelepó
Vsa pisma za denar,
Pobotnico, tožbó.

Pa včeraj je šel zvečer
Podpisat k Zaplotnici

Sosedki na kvartér
Ime na pobotnici.

Zapisal sredi srcà
Imeni njuni skup,
Pobotala se sta
Za jeden vroč poljub.

Ko k ljubi legel je,
Še priče ni prizval,—
Ko ji prisegel je,
Še luči ni prižgal.

Oj ti presneti pisar,
Nič družega brez kron,
Vse drugo za denar —
Le to je naredil zastonj.

Zvonoslav Zor.

Neshvaćeni genij.

Pjesnik sam . . . zamisli on.

Počne pjevati ; nu borba je s ritmom i srokom teška. Ali si ipak utuvio u glavu : pjesnik sam, — te pjeva. U toj ga borbi pomažu licencije . . .

Srok ga sili na neumjesnu ideju, na nevaljalu misao ; ali on ćuti, da je genij. A tko ga je toga sjetio ?

Ćuti potrebu da pjeva, barem da mrći papir ; pa kao što se neki nevino osudjeni, u zatvoru, misleći uvijek na uzrok nesreći i na nepravdu, uvjere napokon, da su krivi, premda nijesu, tako je bilo i s njim. On je mislio uvijek na pjesmu, on je vruće želio postati pjesnikom, on je vidio oko sebe toliko pjesnika, mladih pjesnika i nadripjesnika, pa je napokon stekao uvjerenje, da je i un šticeńnik Muza, da je i on — pozvan. Ćini mu se, da je na Parnasu, da dira u žice Apolonove lire, da mu je baš sam Helios in persona ulio u dušu moć božanske kćeri Poezije.

Al mučan je put do slave. Na njegove tolikim trudom sastavljene stihove gleda svatko smijehom prijezira, a njemu se taj ujedljiv i smijeh hvata srca, grize ga, mori ga . . .

Već zdvaja; dvoji dapače kadkad o svojoj genijalnosti. No tada se sjeti tolikih velikana, koji su po svojoj velikoj boli postali veliki. Svjetina je prosta, ne razumije poezije; pa zašto da nije baš on, on jedini, valjani, novi, posebni pjesnik među tolikim piskaralima.

Tako misli i govori, pa udara sad u tužne, sad u oštre, sad u očajne, sad u divlje žice: on psuje ljudsku zlobu, on psuje nedotupavu pamet, on plače nad nesretnom sudbinom . . .

Da, njega ne shvaćaju suvremenici. On je neshvaćeni genij, neshvaćeni genij. Njega će tek budućnost upoznati.

Zar su te patnje, te boli — laž?! Ludost?! Možda su ti ljudi odveć visoki i božanstveni; a mi ih jadni smrtnici, motreć svijet iz nizina, ne shvaćamo!

Zar je on uzalud živio i — trpio? — —

Matija.

Prijelom.

Drama u jednom činu.

(Nastavak.)

Prizor drugi.

Karlo i Marko, kasnije Ludwig.

(Pauza. Karlo časaš se. Marko s putnom torbom ulazi na glavna vrata.)

KARLO. Vi striče?

MARKO. Zdravo, Karlo. Eto me vidiš, ja sam. Znam, da si u velikoj neprilici, pa sam došao k tebi, da ne budeš sam.

KARLO. *(hladno)* Bilo je još gorih dana ne gorih, ali ipak zlih, — pa vas nije bilo k nama.

MARKO. Krivo govoriš. Znaš, — ja imam mnogo posla, pa upravo u vrijeme bratove nesreće bilo je najviše akata u mojoj pisarni. Medjutim, — zašto mi govoriš „vi“? Govori mi „ti“! Blizi smo rođjaci; a ti si već i onako čitav čovjek.

KARLO. Pustite to; to su riječi. Istina — imali ste valjda razloga, da k nama ne dolazite. Možda se još spominjete . . .

MARKO. One zgrade s plesom? — Spominjem, da — no sad mi je napokon svejedno. Ja nijesam i onako nikakvi aristokrata. Ja sam se vidiš uhvatio odvjjetništva, pa se već ni ne sjećam starih ludorija. Bio sam onda još na univerzi, pa me to vrijedjalo. Konačno to ipak nije bilo lijepo.

KARLO. Tako zahtijeva društvo i prošlost.

MARKO. Društvo i prošlost? — Da nijesi mlad, namijao bih se tvojim riječima. . . . Društvo? Što je to društvo, vaše društvo? — Skup ljudi, koji bogu dane krađu. A prošlost? — Od te se bogami ne živi. Eto, — što ti sad koristi prošlost? Tvoj je otac u tom hvaljenom društvu prokartao imanje, a ti ćeš uza sve djeđove i slavnu prošlost ipak biti beskućnik, kad ti prodadu imanje.

KARLO. Ako ste se došli rugati mojoj nesreći, mogli ste ostati kod kuće.

MARKO. Ne raspaljij se odmah, Karlo. Vi ste aristokrate čudni ljudi; imate nježnu kožu. Ni istine vam čovjek ne smije reći.

KARLO. Ja sam uvidjam svoju nesreću, pa ne treba, da mi je drugi prebacuje.

MARKO. Nemoj tako, Karlo. Čemu si takav prema meni? Ti misliš, da sam ti ja neprijatelj, ako sam malo dirnuo u tvoj aristokratski ponos. Oh, kad bi ga ti malo manje imao.

KARLO. Manje ponosa? Vi me vrijedjate. Mislite li, da se i s tim dade trgovati i mjeriti?

MARKO. Opet si planuo. Razumij me: ja mislim, da bi ti bilo mnogo bolje, da si više radio i sticao, nego se ponosio svojim plemstvom. Novi vijek ne traži prošlosti, nego sadašnjosti, ne živi od uspomena, nego od rada.

KARLO. Pa tko vam kaže, da i ja nijesam radio?

MARKO. Sam ti. Svi vi, koji uživajte u svojim slavnim djedovima, ne radite ništa, jer mislite, da je dosta imati ime, nekoliko stoljeća staro. I ti si takav. A to ne valja, ne valja, velim ti ja, Karlo. Velim tebi i svima, koji su kao ti; to je prazna slama. I ja sam bio takav prije, pa sam propio i prokartao pol imanja. Onda sam se opametio, svršio brzo univerzu i stao raditi. Prije 15 godina bio sam odvjetnik, a danas sam posjednik imanja, koje je tri puta veće od baštine, što mi ju je tvoj djed, moj otac, namr'o. Ima u mene i novca. A čim sam stekao? — Radom. Ostavi se, moj Karlo, tih tradicija i uhvati posla. Vidiš i sam, kamo je to dovelo tvog oca.

KARLO. Ja nijesam kao on. Ja hoću da radim i štujem rad, ali moje djedove pustite na miru. I oni su radili.

MARKO. (*ironično*) I tvoj će otac biti medju tim djedovima.

KARLO. Komu će on biti djed? Djeci beskućnika?

MARKO. Eto vidiš — to ti je aristokracija. A mi demokrati gladimo palce na trbuhu, gledajući, kako napredujemo mi, dok vi padate.

KARLO. I tako ste došli amo, — da se smijete i našem padu.

MARKO. Ne smijem se, nego pače žalim, dok gledam, kamo ste zalutali. Kamo će vaš imutak, vaš opstanak, uz vaše krive nazore? Uхватite se posla, postanite plebejci i — stičite novac.

KARLO. I bit ćemo fukara, kojoj je zlatno tele bog.

MARKO. Ništa za to; danas se tom teletu svi klanjaju.

KARLO. Al se ne klanjamo mi!

MARKO. Varaš se. Ima i tu iznimaka. Eto, moj je otac novcu za volju učinio mesalijansu. Ti nijesi njegov pravi unuk.

KARLO. Ja sam unuk njegov, a vi ste sin vaše majke.

MARKO. Još ćeš joj spočitnuti, što je bila trgovkinja, ta dobra žena.

KARLO. Da, ja prezirem novac i trgovinu.

MARKO. Ti mržiš sve — i padaš; ja se хватam svega — i dižem se. Pokaži ti ovake plodove svoga rada?

KARLO. Ja sam htio raditi, pa mi ne pušta sudba.

MARKO. No, još treba samo da počnemo vjerovati u fantome. Kad ne ćemo da radimo, nego se samo ponosimo, e — onda je sudba kriva našoj propasti.

KARLO. Prestanite. Ne ću da slušam vaše zadirkivanje. Jeste li zato došli amo?

MARKO. Ti se, Karlo, lako raspaljuješ. Ja te ne razumijem. Ti me valjda držiš svojim neprijateljem?

KARLO. Prijatelj mi ne bi tako govorio.

MARKO. Griješiš, nećače, griješiš. Zar sam ja kriv vašoj propasti? Ti ćeš medjutim sam uvidjeti svoju krivnju: — još ćeš me na kraju nazivati dobročiniteljem.

KARLO. Ja ne primam dobročinstva ni od koga. Rabite drugu riječ; ta mi je mrska.

MARKO. Dobro. Ja ću biti dakle vaš spasitelj.

KARLO. Spasitelj? Što?

MARKO. (*gleda na sat*) Ima li brzo biti dražba?

KARLO. Ne mučite me tim odurnim pitanjem.

MARKO. Hm — kako si ćutljiv! Opraštam ti; još si neiskusani, pa ne znaš cijeliti života. Ti ćeš zaista omalovažavati i moju žrtvu.

KARLO. Žrtvu? Za koga?

MARKO. Za vas. Ja sam odlučio spasti imanje.

KARLO. Vi ćete ga kupiti na dražbi!

MARKO. Tako je. Rasudi sam, nije li to žrtva od mene.

KARLO. (*Duga pauza. Razmišljanje.*) Žrtva? (*pauza.*) Da, žrtva. (*blaže*) Striče, oprostite mi, ako sam prije preoštro govorio: sad vidim, da nijeste jednak filisteriji, koju mrzim. Vi polažete za nas žrtvu, koja je za vas znatna.

MARKO. Veoma znatna!

KARLO. Striče, bit ću vam do groba zahvalan. Ja ću urediti to imanje, mučit ću se i ja, da vam uzmognem vratiti vašu žrtvu.

MARKO. Što to govoriš? Urediti imanje?

KARLO. Da, striče. Ja već dugo smišljam o uredjenju, — već od prvih svojih gospodarskih nauka u Beču. Pokazat ću vam, da i ja nešto mogu.

MARKO. To je sve lijepo; no ja te borami ne razumijem. O kakvom uredjenju govoriš? Zar ti kaniš biti ovdje moj nadglednik?

KARLO. Zar vi ne ćete kupiti ovo imanje na dražbi?

MARKO. Hoću. Ne ću da dodje drugomu u ruke.

KARLO. No, onda će sve krasno ići. Ja ću na imanju raditi, popraviti sve, što je zanemareno — —

MARKO. Gdje si ti za to sposoban? Pa što: — ti misliš, da ću ja imanje vama pokloniti, kad ga kupim?

KARLO. Nego?

MARKO. Vidiš, kako sva krivo shvataš. Gdje bih ja to mogao!

KARLO. Dakle — vi ste me varali?

MARKO. Kako varao? Istina je, ja ne ću da imanje dodje u ruke drugomu, koga ne poznam; ja ću ga kupiti na dražbi i urediti, a onda prodati komu od rodjaka.

KARLO. (*ironično*) Pa vi to zovete žrtvom?

MARKO. Svakako. Budi, čovječe, razborit, pa promisli malo. Jesam li ja siguran, da ću imanje dobro prodati? A da ga sad prodadu, ne bi se ni pô vaših dugova moglo namiriti. Jer imanje je strašno zapušteno; i trebat će silnih izdataka, dok ga uredim. To je borami žrtva od mene.

KARLO. Filistarska žrtva.

MARKO. Ma čuješ, — što ti nije pravo? Ti bi valjda htio, da ja pustim sve svoje i sav novac potrošim na vaše imanje. Kupit ću ga na dražbi i onda još vama pokloniti, — zar ne?

KARLO. (*smije se gorko*) Spasitelj! Spasitelj!

MARKO. Čemu to govoriš tako porugljivo? Što bi ti učinio s tvojim djetinjastim ocem, da mene nema? — Propali biste obadva, ili bi umrli od gladi. Ovako ćete lijepo doći k meni —

KARLO. (*naglo*) Nikad, nikad!

MARKO. Karlo, zar si poludio? Čemu to odbijaš, nezahvalniče!

KARLO. Znete, što mi nudite? Ništa, upravo ništa.

MARKO. A život u mojoj kući?

KARLO. Da, — a rastanak? Vi hoćete da odavle odemo, da vas nazovemo spasiteljem, što ćete s našim imanjem načiniti dobru špekulaciju i našim novcem napuniti džepove; — a moj otac da bude na ruglo kući. A to je ztrašno za nj: ubit će ga rastanak.

MARKO. Rastajati se i onako morate s kućom i s imanjem.

KARLO. Da — ali onda ne ćemo ići k vama, da vam ruke ljubimo za vašu — žrtvu! Glupo shvaćanje! A otac, moj otac! Njega će ubiti sve ovo; on toga ne će preživjeti. I onda još da idemo k onomu, koji ga ubija!

MARKO. (*mahne rukom*) Karlo, ti nijesi pri svijesti.

KARLO. (*srđito*) Da, nijesam za vas, koji računete najprije za svoj džep i svoju korist, a od nas zahtijevate, da vas zovemo spasiteljima. Žrtva, zrtva! Oh, oče moj, radije s tobom u svijet, nego u kuću onoga, koji nam ovo nudi. Nikad!

MARKO. S tobom nema razgovora. To su bolesni, ludi aristokratski živci. Ubit će ti oca rastanak!? Nije, nego još šta! Dovest ću ga amo; on je zreliji, pa će znati cijeniti moje zauzimanje (*ode desno*).

KARLO. Žrtva, žrtva! (*Šeće. Iza kratke pauze dolazi s desna Ludwig*).

LUDWIG. Karlo, po što je došao taj čovjek amo?

KARLO. Ivane moj, pogledajte sada tu strašnu filisteriju! Taj čovjek, moj stric, hoće da kupi imanje na dražbi (*sjeda*).

LUDWIG. Pa to je lijepo od njega.

KARLO. A znate li, što će s nama? Istjerat će nas, ubit će mi oca rastankom. On hoće da ponizi mene i da napuni sebi džepove. I još hoće da odemo k njemu u kuću, da kao propali aristokrate budemo na ruglo svima, a njemu, tomu lopovu, da budemo zahvalni, da ga nazivljemo spasiteljem. Žrtva, žrtva!

LUDWIG. (*pokazuje desno*) On je otišao k ocu.

KARLO. (*ustaje odlučno*) Ivane, sad dolazi važan čas. Stojte uz mene, da budem jak, jači od njegova novca.

LUDWIG. Zar je on zbilja takav, taj poluplemić?

KARLO. (*kao gore*) Ivane, ja mrzim filisteriju, mrzim i njega. Stojte uz mene. Samo jakosti, snage!

LUDWIG. Eto ih!

KARLO. (*stište ga za ruku*) Mrzim — — (*Njih dvojica stupe lijevo u kraj, Karlo s desna Ludwigu*).

Prizor treći.

(*S desna vuče Marko Marijana na pomičnom fotelju i ustavlja ga desno otraga.*)

MARKO. Ma prestani malo, da ti nešto rečem.

MARIJAN. (*gestikulira*) Čekaj, čekaj — ovo ti je baš zanimljivo. Sjećaš se još Risova?

MARKO. Ne. Tko je to?

MARIJAN. Konj; — da, baš konj. Naš konj. To ti je vrijedno živinče, a star — ho, ho! — stariji od mene.

To jest — nije od mene. Čekaj . . . Da, od ritmajstora je stariji. Poznaš li ti ritmajstora?

MARKO. (*zijeve*) Ne.

MARIJAN. Da — Risov je na nj nalik. Ima gubicu kao on i nozdrve i — — Ne, repa nema; ali inače je ritmajstor lopov. Ima žutu bradu kao slama; ne . . . kao griva — Čekaj, — na koga je ono nalik? A da, na Risova. Poznaš li Risova?

MARKO. (*maše*) Marijane, stani već jednom!

MARIJAN. Čekaj, još ti imam reći, da je ritmajstor lopov. A sabljom maše kano konopom — hi, hi, hi! — i ima suhe noge. A Risov je star, kao i ja star . . . Ili ne, — no od tebe će biti mladji.

MARKO. Stani Marijane. Nešto ti važno imam reći.

MARIJAN. Važno? Risov — —

MARKO. Pusti Risova. (*ozbiljno*) Marijane, danas je ovdje dražba.

MARIJAN. Hm — dražba! To je onako: bum, bum, bum, tko da više?

MARKO. Da, danas je ovdje dražba.

KARLO. Čekajte, ja ću mu to reći. Oče, vaše se imanje danas prodaje radi duga.

MARIJAN. Što—o?

KARLO. Ovo se imanje prodaje radi dugova.

MARIJAN. Tko prodaje? Ritmajstor?

KARLO. Ne. Sud prodaje ovo imanje.

MARIJAN. Komu? Zar ritmajstoru?

MARKO. Saberi se, Marijane, i poslušaj. Ti znaš, da si imao dugova.

MARIJAN. Jest, sjećam se. Ili ne! — okrao me je ritmajstor.

MARKO. No dobro; sad je svejedno. Radi tih dugova prodaje se danas ovo imanje.

MARIJAN. Šta to veliš? Moje se imanje prodaje? Tko ga prodaje?

MARKO. Sud.

MARIJAN. Zar je ritmajstor i sudac? Prodaje, prodaje . . . Kako to?

MARKO. Radi dugova.

MARIJAN. (*vraća mu se pamet*) To je laž, sve laž! — Ja nijesam nikomu ništa dužan. Ritmajstor je lopov . . . i Risov. Tko prodaje? Moje imanje, — tko će prodati

moje imanje? Karlo, dodji amo, reci . . . To je laž, što ovaj govori! Laž, laž — — i ritmajstor je lažac.

KARLO. Ne, oče, to je istina.

MARIJAN. (*hoće da ustane*) Istina? — Laž, laž! — I ti si s njima, i ti si s ritmajstorom! Tko je uz mene, tko? Samo Risov, Risov — —

KARLO. Oče, ne mučite nas dulje. Čujte sve. Imanje će se danas prodati.

MARIJAN. Tko će prodati? Neka dodje amo! Gdje su, gdje su? Ja sam ritmajstora, ja ću i njih. Karlo, dodji amo, — da idemo na njih.

KARLO. Oče!

MARKO. Marijane, nemoj tako. Sad je sve gotovo.

MARIJAN. (*pada na stolac*) Što, već je i gotovo! O, moj Bože, dakle je ipak zlo, zlo! A tko je kupio, tko? Neka mi dodje amo i on i ritmajstor — — ja ću ih, — ja ću vas, lopovi! Ubiti me hoće, ubiti. Karlo, dodji, da idemo na njih. Dodji, podupri me! Reci, tko su ti lopovi, koji su s ritmajstorom. Reci, tko je kupio?

KARLO. Imanje još nije prodano. Kad bude —

MARKO. — — onda ću ga kupiti ja.

MARIJAN. I ti, i ti! I ti si lopov. Čekaj, čekaj! (*Stolac se giblje pod njim i škripa.*) Karlo, dodji amo, podupri me. Čekaj, da ga ubijem! — Oh, ja sam i ritmajstora; on je mene — — Lopov, lopov — —

KARLO. Oče, ne zaklanjajte oči. Važan je ovo čas. Ova će se kuća prodati, a kamo ćemo mi?

MARIJAN. Što veliš? Prodat će kuću? . . . Karlo, ti si kukavica, i ti si lopov. Na, evo ti batina, udari po ritmajstoru! Da, da, — on je kriv svemu.

KARLO. Oče, sad je kasno. Kamo da idemo?

MARIJAN. Otići, otići! Oh, Bože moj, zašto ne umre taj prokleti ritmajstor! Kamo ćemo otići? I Risov će parnuti od toga, i ja ću umrijeti. Jadni Risov! A ritmajstor, taj lopov, on će se smijati, smijati, — hi, hi! — Okrao me je, a sad me tjera — —

MARKO. Ne tjera te nitko, ti si sam kriv.

MARIJAN. I ti si lopov, i ti si s njim. Ti si kupio imanje. Karlo, evo ti batina, — udri ga!

MARKO. Šuti, Marijane. Što to govoriš? Slušaj me!

MARIJAN. Tebe slušati? Ne ću, lopove! Karlo, udri ga! Karlo, reci mi ti, što je to?

KARLO. Oče, mi moramo otići iz ove kuće.

MARIJAN. Tko nas tjera? — A kamo ćemo, kamo? Karlo, što? I Risov će parnuti, i ja ću umrijeti! Karlo, kamo ćemo mi?

KARLO. Kamo god. U svijet.

MARIJAN. A Risov?

KARLO. Pustite Risova. Dakle — mi ćemo još danas otići.

MARKO. Vas obojica ste zazbilja bez pameti. Marijane, čuj me! Ja nijesam prijatelj ritmajstoru.

MARIJAN. Lažeš, lažeš. Ti si njegov prijatelj. Marko, ti si lopov. Zašto nas tjeraš? (*blaže*) Čuješ, zašto nas tjeraš? I Risov će parnuti od toga.

MARKO. Slušaj, Marijane. Ja te ne tjeram.

MARIJAN. Ne tjeraš? Je li istina? Ti dakle ipak nijesi ritmajstoru prijatelj? Karlo, je li istina?

MARKO. (*pokaznje na Marijana*) Karlo, vidiš, kako ga ovo ubija!

KARLO. (*muklo*) Njega ne, ali mene — —

MARKO. Egoista!

MARIJAN. Dakle ti ne ćeš prodati — — to jest, ti ne ćeš oduzeti nama ovu kuću, ti ćeš pustiti Risova —

MARKO. Pusti Risova na miru. Slušaj me. Ja ću kupiti ovu kuću.

MARIJAN. (*više*) Lopov!

KARLO. (*gorki smijeh*) Žrtva!

MARKO. Da, kupit ću ovu kuću i urediti je, da je budem mogao prodati.

KARLO. Žrtva!

MARKO. Karlo, šuti! Ovdje se radi o životu tvoga oca. (*odlučno*) Marijane, ti ćeš otići odavle.

MARIJAN. Lopove, lopove! Karlo, otjeraj ga, on će me ubiti! I Risov —

MARKO. Ne viči starče. Ja te ne ubijam. Ti si se ubio sam.

MARIJAN. Ti si lopov. Karlo, evo batina! (*hoće da ustane*).

MARKO. Miruj i slušaj me. Ti ćeš doći k meni u kuću.

MARIJAN. K tebi?

KARLO. (*ironično*) Spasitelj!

MARKO. I još veli, da nije žrtva slušati ove ludorije! Čuj, Marijane! Bit će ti lijepo kod mene. Jesti ćeš

dobro, spavati koliko hoćeš, kartati ćemo nas dva mnogo — —

MARIJAN. (*glupi smijeh*) Za cekine! Kartati, kartati — — To je život! Karlo, zašto ti ne znaš ferbl?

KARLO. (*muklo*) Oče, ne šalite se. Kamo da odemo?

MARKO. Šuti, ludi fantasto. Ti ćeš još sve pokvariti. Marijane čuj! Mi ćemo lijepo kartati — — (*zijeva*).

MARIJAN. Znadeš li ti ferbl?

LUDWIG. (*Karlu tiho*) On je pogodio žicu

KARLO. Žrtva! Spasitelj!

MARKO. Što veliš? Ferbl? Znam. I svi kod mene. Bit će ti lijepo; zabavljat ćeš se čitav dan.

MARIJAN. A zna li tvoja kći ferbl?

MARKO. Znaju svi, velim ti.

MARIJAN. Hoće li i Risov s nama?

MARKO. Pa nego!

KARLO. On ide! Oče ne idite tamo! Vi ne smijete tamo!

MARIJAN. A— a? Zašto ne? Marko zna ferbl — — I Risov će s nama.

KARLO. Oh, daj mi Bože i to pregorjeti! (*odlučno*) Ne, to nije moguće. Oče, ja ne mogu ići.

MARKO. Meni već biva dugočasno. Karlo ne budi lud! Kamo ćeš?

KARLO. Kamo godj, samo k vama ne.

MARKO. Ti nijesi pri svijesti. Ja se žrtvujem za njih; a oni me još psuju.

MARIJAN. Ne psuj ga, Karlo; on zna ferbl.

KARLO. Striče, k vama ne mogu ići. Eto — vi ste zaveli toga starca glupom varkom, vi ćete ga dovesti k sebi na ruglo svijeta; — a ja?

MARKO. Nego — kamo bi ti inače? Medjutim ne ću da se s tobom prepirem. Odluči: ili k meni ili u svijet. Ubijaj ti sad svoga oca.

MARIJAN. Karlo — i Risov će s nama! (*smijeh*).

MARKO. Ja ne mogu tu, dragi moj, dangubiti. Idem malo da pregledam sobe. Gdje je ono najljepša? (*ide desno*).

LUDWIG. Ne tuda. Ovuda idite! (*pokazuje na lijeva vrata*).

MARKO. A — tamo. Gle! — već sam sasma zaboravio. No — opet ću se upoznati s tom kućom.

LUDWIG. Kao sa svojom.

MARKO. Za čas dolazim natrag, — tek da pogledam sve (*ode lijevo*).

(Svršit će se.)

Marko.

Spisal *J. Martinovec.*

Tako le nekako sredi velikega travna je dobil Stremenovec svojega kovača. Ime mu je bilo Marko (kako se je pa pisal — ne vem) — doma je pa bil nekje v Toplicah. Bil je mlad, širokih pleč, črnih očij in obrvij in močan kot medved. S prva je zavijal besede zelo čudno; vsako vprašanje je moral ponoviti, predno smo ga razumeli. No, pa se je vendar tega k malu odvadil in že je tudi jel hoditi z nami — fanti — po noči pet na vas; bolj debelo je hreščal. Kovati je znal, kakor malo kdo, razumel je pa tudi druge reči, o kojih se nam niti sanjalo ni. Menda ga je v znanju prekosil edino gospod učitelj. . . Hm . . ni čuda! Božidar Zevnik (tako se imenoval naš učitelj) je pa tudi učeno izgledal. Velike očali, resen obraz. . .

Še z gospodo se je znal pogovoriti Stremenovčev kovač. Nekoč je prišel gosposko oblečen možiček v našo vas. Na tihem sem se mu smejal — raca na vodi — takega še nisem bil videl! Imel je strašansko široke hlače (tri take bi lahko vanje spravil) — na nosu pa nekake „očali“, ki pa kar nič niso bile slične onim našega gospoda učitelja; privezane niso bile za ušesi, temveč kar tako so mu visele na nosu — menda je imel „pripopane“. In menila sta se z Markom, vrag vedi, v kakem jeziku — jaz ga nisem razumel. Vedno sta gonila nekak „der . . di . . dos . .“ Če se ne motim, se je pisal oni hlačon *Derdidos*. — Dober je bil tudi Marko, večkrat nam je dal za pijačo; vsaj je imel tudi več novcev kakor mi, ker je kot kovač na teden „vlekel“ svojih šest „rajnškov“.

No, Marko je bil lep fant — Severjeva Anica najlepše dekline v vasi — — — ona se je zagledala vanj in on — v njo. Ha! ko bi čuli, kako lepo je zdaj pelo Marku kladivo, včasih je še celo zaukal, česar ni bil prej nikoli stvoril in smejal se je, smejal — — A kmalu je vse to prenehalo; njegovo kladivo se je otožno glasilo iz kovačnice — — ljubezen se je bila razdrla. Nu — ne za dolgo! — —

Praznik je bil. Pili smo pri „Jožetu“ in Videnikov France — vsaj ga poznate, na desno nogo je šepast in

nos ima na sredi nekoliko potlačen — je natezal svojo harmoniko. In kako je znal! Kar pete je človeku privzdigoval. Čadežev Miha mu je prilagal s klarinetom. Na ples sta prišla i Marko i Anica. Videl sem ju; tam pri vratih sta stala. — Marko je prijel Anico čez pas in jo vprašal:

„Zakaj me več nočeš?“

„Vsaj te hočem — —“

In zopet je pelo Markovo kladivo tako lepo, tako milo — — in Marko sam je zopet žvižgal po cele dneve v svoji kovačnici in se smejal — —

Nu ljubezen je ljubezen — Anica je dobila mladega Marka. —

S Stremenovcem je šlo navzdol; svojega kovača ni več mogel imeti. Mali Markec in Anica sta morala jesti, bilo pa ni ne denarja ne dela. Zaradi tega je šel Marko k svojim starišem v Toplice in jim povedal, kako je ž njim. Prosil je očeta, da naj prepíše nanj kmetijo in mu dovoli Anico vzeti. A stari je vpil ves srdit nanj:

„Ka-aj? Ali sem te zato poslal mej svet, da mi boš vganjal take neumosti? Od mene ne dobiš ničesar, če pogineta gladu — ti in tvoja Anica. Ven iz hiše! Ti nisi več moj sin“.

In Marko je šel; no, materi in sestram se je vendar smilil — zložile so mu skrivaj za pot v Ameriko. Pred odhodom je obljubil Anici, da jo „potegne“ kmalu za seboj in se ž njo v Ameriki poroči.

Čez pet mesecev dobi Anica pismo, v katerem ji Marko javlja, da mu je stroj odtrgal vseh pet prstov desne roke. Denarja pismu ni bilo nič priloženega . . . Sila, pomanjkanje, vrhu tega tako lepe dekcle — fant pa brez prstov na desni roki . . . Hm . . . ; Anica se je premislila in vzela nekega Hrvata . . . Imela sicer ni sta, bog ve koliko, a za silo sta že živela. — Pisma, ki so prihajala iz Amerike je prestrezal Hrvat; bal se je, da se ne bi v Anici znova obudila ljubezen do nekdanjega ljubljenca — Marka.

Čez dve leti, nekako o Božiču, pride Marko iz Amerike. Prvi ga sreča Stanetov Matej, ki je živel od tega, da je po hišah cepil drva. Vino in žganje mu je bilo čez vse ljubo. Tega je torej srečal Marko malo pred vasjo. Matej ga je takoj spoznal in začel vpiti:

„He — he! Američan. kako je? Daj roko!“

In Marko mu jo je podal.

„Zdravo Matej! Kako ti se godi in kaj je z Anico?“

„He—he! Kako je z Anico?! Lepo dekle. He—he! Mrzlo je tukaj, Marko, mrzlo, a pri „Jožetu“ je tako toplo, tako prijetno toplo, in gori na polici diši slivovka. Hu, Marko, duša mi hoče uteči! He — kako lepo diši slivovka! — Tu ne morem govoriti, jezik mi bi pri-mrznil, pri „Jožetu“ ti povem vse. Američan, pa ne bi plačal! Pojdi, pojdi!“ in prijel ga je za roko in vlekkel k „Jožetu“, kjer se je mogočno razkoračil sredi sobe, se nadišal skozi nos in usta slivovkinega duha in začel peti priljubljeno mu pesem lastnega izdelka:

Svet' Peter nebeški,
Le vinca dosta dej
Če k tebi pride
Stanetov Matej.

In Jožetova zakonska polovica, debela, rdečelična ženska se je privrtela k Marku in govorila brisoč si roki v okrvavljeni predpasnik;

„O lepi moj Marko, o zlata duša! Vedno sam nate mislila. No, da si le prišel, boš ja kaj plačal! Američani imajo denar! Koliko prinesem?“

„Pol litra“, odgovori naglo Matej pokazavši steklenico na polici v strahu, da ne bi Marko naročil manjše mere . . .

In Jožetovka se je valila proti polici in prinesla zahtevane pijače; Stanetov Matej je pa natočil sebi in Marku in pil in potegnil sladko vzdihivši s roko po prsih in točil — — točil, da je v trenutju izginilo pol litra slivovke . . .

„Vina, vina liter! je zakričal nato Stanetov in krčmarica ga je prinesla težko sopihajoč.

„Le pij Marko, vsaj si zopet mej domačimi ljudmi, he, ko bi bila jaz na tvojem mestu. Mlad, zdrav, denarja ko toče . . . Pij, pij . . . kaj bi . . .“ je govorila hrabreč ga — videti je bil nekako žalosten.

„Pij, pij! je ponavljal Matej, točil, gutal — — in zopet točil — — in trkal s praznim litrom, dokler ni gostoljubna Jožetovka prihitela s polnim . . .

„No, sedaj pa povej, kaj je z Anico?“

„Počakaj, počakaj preljubi prijatelj! Vse pride na vrsto . . .“

In Matej je zopet točil in točil — —

Prišel je tudi mizar Kobalica, kar se tiče lastnosti rodni brat Stanetov, prisedel k njima, stiskal Marku roko, trčil z njim in govoril:

„Trči, brate, in pij! Doma si; kada umreš, ti postavim na grob križ — tako lepih ne zna nikdo delati kakor mizar Kobalica.“

In Marko je trčil, pil in plačeval — —

No Matej mu je povedal, kako je z Anico in Kobalica je pritrdil. Marko se ni nadejal kaj takega slišati . . . „In ti praviš, da je dobila pismo od mene, kjer je bilo zapisano, da mi je stroj odtrgal vse prste . . . Lažeš!“ Barva na lici se mu je spremenila, oči so se mu svetile liki risu.

„Lažeš!“ — In skočil je izza mize, zgrabil Staneta, ga davil in vpil:

„Govori resnico! Sedaj vidiš, da imam vse prste.“

„Pusti me, pusti . . Kar govorim je . . vse . . res“, je jermal Matej.

„Pusti ga in pij! Kar je res je res!“

In Kobalica je kimal z glavo in večkrat tudi ž njo trčil ob mizo. Marku je tudi lezlo vino v glavo; pomiril se je . . „Ha! še kesala sebo . . Pet prstov, ha . . Si videl, Matej, da jih še imam . .“ — Zadovoljno se je nasmehnil in vrgel stotak na mizo . . .

In pili so — —

Zunaj pa je naletaval sneg in burja je zavijala ob voglih nizkih, lesenih, s slamo kritih hiš. — — Marko je vstal od mize, se opotekel zdaj na levo, zdaj na desno . . rekel je, da gre k Anici — —

Šel je . . Vino ga je pa že toliko zmešalo, da ni znal — kam naj gre. Šel je, govoril sam s seboj, preklinjal . . Kar se opoteče in — pade v sneg. Vstati ni mogel več . . . „Pa naj bo, grem pa jutri k nji, k tej goljufivki . . Pet prstov . . Pet . .“

Godrnjal je še nekoliko časa, potem pa zaspal . . .

— — — — —
 Drugi dan se je vozil Stremenovec v sosednjo vas. Kmalu je vstal — že ob štirih . . . Ni hotel, da bi ga ljudje videli; obubožal je bil popolnoma. Veselo je tekel

mladi „šimelj“ (Stremenovčev konj) s lahkimi sanmi. Kar se na enkrat visoko vspne, zavije na levo in vstavi . . „Hi, šimelj! Hi!“ ga je naganjal Stremenovec, a konj je stal na mestu kot prabit.

„Hi!“ je zavpil še jeden pot in ga s bičem ošvrknil po zadnjih nogah . . A vse zaman! Konj se je le vspnel — naprej ni hotel iti . .

„Za vruga, kaj pa je?“ In Stremenovec je skočil raz sani in šel pogledat . .

„Nek pijanec leži“, je zamrmral. „Sinoči se ga je preveč nalezel . . . „Hej! Ustani!“ In švrknil ga je s bičem.

„Nečeš! Na, pa spi!“

Prijel ga je za noge ter ga zvelkel na kraj ceste . . . se zavil v kožuh, vsedel na sani in pognal. —

Vrnivši se na večer domov je pa zvedel, da so na poliških „ledinah“ našli njegovega nekdanjega kovača — zmrzlega. —

Ko je pa drugo leto prišel vseh svetnikov dan, se je pa spomnil mizar Kobalica svoje obljube . . In napravil je Marku majhen, lesen križ ter napisal nanj s svojimi hieroglivi:

Tukaj počiva
Marko kovač,
Ki je bil rojen
Nekje v Toplicah,
Zmrznil pa je
Tam na Policah . . .

Robovanje.

Napisao *B. Vinkov.*

(Svršetak.)

Podjem dalje. I zbilja! — iz jedne kuće poleti jato djece vičući:

— Dajte krajcarak, dajte krajcarak . . . Ja im pružim. Kad eto ti već s druge strane ide garav dječko od kakih trinaest, četrnaest godina, kuštravih vlasi kano

kudjelja, punih slame i blata. U ruci mu ogroman šešir, a lice je nakesio i upiljio oči u mene.

— Prosim jednu cigaretu! . . .

— Šta ćeš?

— Cigaru!

— Ne dam ti toga, to ti ne treba. — No on udri za menom, dok nije gotovo na silu isciganio ono, što je htio . . .

Podjem u šumu, i kad zadjem malo dublje u guštaru — to se sve povaljali na travi seljaci, pa se protežu i zijevaju. Kad začuju šuškanje, digne se jedan, koji nije spavao, i stane regbi nešto tražiti; drugi se opet sakrije; a najbliži, onaj isti koga je malo prije potjerao gazda na rad, ne mogući nikuda, počne se valjati po travi i stenjati. Pitam ga, što mu je, a on jedva da me i pogleda.

— Začarala me vještica, jadikuje samo — sve mi kosti prebila. Joj! Hodao ja, a odjedared mi se stalo sve u tijelu lamati, i eto ja ne mogu nikuda dalje. — Jao meni, što će mi žena! Da mi je novca, da mi baba lijek svari — zavijao on tako kao da mene i nema.

Ponudim mu dvogrošku; a on se ni ne obazire, već dalje jauče. Bacim novac na travu i podjem dalje; a dok ja u razgovoru s drugim seljakom, izniknuo odjedared kan da mu se zameo trag.

Pred kućama ti se vrzu cijele kumpanije dječurlije i zakonite i nezakonite; a ja sam se pitao samo, što će biti jednom od te djece . . .“

Tu se svršavalo pismo. Drugi dan došao već Simon natrag. Dan iza toga šetali smo zajedno pred crkvom. Crkvu su baš popravljali, pa smo se ugibali gredama i pijesku. Iznutra dolazilo nam do ušiju orguljanje i pjevanje litanija. Nebo bilo sivo, nabrali se po njemu lagani oblačići, i samo gdjegdje sipalo je sunce na zapadu preko krovova okolnih kuća po nebu zadnje svoje trake. Neki je mir vladao u gradu; na trgu je bilo malo ljudi, i ta je tišina regbi ponukala Simona na razgovor.

— Rekoh ti onomadne — počeo Cesarec — da je za mene sve crno. Ne znam, odakle ta nevolja, te susretam samo ropstvo, kudgod se okrenem; ama jednog nepomućenog, svjetlog časa nijesam još dočekao.

— Ima, ima tih časova; ali oni su u našoj duši, počnem ja, samo da što rečem.

— Nema! odsiječe Simon, to je sve opsjena i razočaranje! Ja sudim onako, kako moje oči gledaju i vide; a ove vide samu nevolju, — do sada ne spaziše ni jednog savršenog časa u životu. Ako krivo gledaju, ja nijesam kriv; tako su se naučile, tako ih je život udesio. I ja se ne tužim ni na koga, jer moram biti svima, svima zahvalan, jer sam na sebi nemam ništa svoga vlastitoga; sve je tudje, pa ja nemam, što da sudim, ni što da kudim . . .

Ni u govoru, ni u cijelom izražaju njegova lica nijesam vidio ni zere zlobe, ni zere hinjenja. Govorio je prosto i dosta mirno.

— Ako ljudi ne osjećaju svojih jada — nastavi opet — na volju im je; ja osjećam, jer vidim nevolju. Oko sebe vidim same robove. I ja robujem, premda su me naučili težiti za slobodom; i ja težim za njom više nego drugi. — Eto, ja se grizem i mučim, a misliš li, radi moje osobe? Ne, ona nije moja, ona nije onaj „ja“; — mene grize tuđi jad i tuđja ništetnost . . . Što se mene tiče, najvolio bih, da se svega, svega riješim, — da budem smiren, da počinem jednom ne smetan ni od koga; — da usnem na neki način i da se riješim svega onoga, što nije onaj pravi „ja“.

Mi smo još dugo šetali i dugo razgovarali. U crkvi su svirale orgulje, narod je pobožno pjevao i pomalo stao da izlazi. Simon prestao govoriti i zagledao se u crkvena vrata, kanda očekuje koga.

IV.

Kad je Cesarec položio maturu s odlikom, vidio sam, kako je izišao iz škole sav smućen, gotovo zaplakan, pun nekog novog čuvstva, — kao malo djače komu su obećali roditelji, da će ga bilo čim nagraditi.

Odmah je pošao k svojim dobrotvorima, zahvalio se svima uljudno i upravo tronuto, pokazao diplomu, smjernije se nego ikada naklanjao, ljubio najnježnijim načinom ruke i veselo primao darove.

Poskakujući malne ulicom dovikne mi, kad me je susreo: — Eto me slobodna građanina! A to sa nekim naivnim smiješkom. Pričinilo mi se, da nastoji, kako bi se i sasma drukčije držao.

Slijepi i nemoćni posjednik kazao mu: — Eto kako ste junačina izrasli; a bit će da je i u glavi znanja. Ne pustite, da vam to znanje propadne, uporabite ga na spas i korist mile domovine, budite sluga narodnji i žrtvujte se za narod. — Simon gotovo nije toga ni čuo, tako ga veselila diploma; tako je bio uzrujan. Trgovac mu je kazao: — Sjetite me se, kad budete gospodin. Sad još malo pregnite, pa ćete biti čovjek na svom mjestu, moći ćete svojim marom steći lijep položaj. — Gostioničar ga potrepao po ramenu i zakimao glavom: — No, hvala Bogu, riješiste se brige; sad ste barem svoj... Da je tako moj Mika, mogao je i on biti gospodin; ali — tako je to na svijetu — ne će mu baš biti zlo. — Nego tko zna, zna... Dobro, dobro! .. — Otišao je i u samostan. To mi je pripovijedao nekako pompozno, kao da je riješio veliko pitanje, da je načinio jedno od najznatnijih djela.

Pošao ravno gvardijanu i pokazao mu diplomu.

— No, dobra je. Nadao sam se uvijek, da ćete vi uspjeti. Samo Bog vam dao uspjeti i u svijetu... Lijepo je, da ste se i nas sjetili... A kamo sada?

— U vojnike, odgovori Simon — i ostat ću tamo... Ne mogu inače... Dosta sam živio na račun tudji, pa treba da se što prije ustalim, da budem svoj čovjek!

Gvardijan mu dao također novaca; a Simon poletio hodnikom, zaglednuo u svaku poznatu sobicu, poslušnuo pred kuhinjom, poslušnuo pred djačkom sobom, zavirio u toranj, pošao na kor i križao se pred svakom slikom ili križem. Nekako je teško izišao van odavde, gdje mu se od jedared probudile tolike uspomene.

— Sve sam obavio, što sam imao obaviti, dužnosti sam ispunio; a ipak mi se ne da odlaziti. Nekako mi treperi duša, sve me sjeća onih šest godina, što sam ih ovdje sproveo. Dah mi staje u grlu, i kao da me jecaj neki guši...

— Pa zar ti zbilja ostaješ u vojništvu? upitam ga.

— Svakako! Bar ne ću imati, da se čim mučim. Duh će mi se smiriti... Bit ću mašina, raditi dužnost; ne ću imati ni što žrtvovati, ni što razmišljati, ni dvojiti, ni brinuti se. Sve se sastoji u tom, da ono, što naučim, načinim; a toga nije mnogo...

— Bit ćeš opet rob tudje zapovijedi...

— Nije istina! Do sad sam morao samo šutiti i slušati, samo se svladavati, živjeti samo da se oslobodim tog pasjeg života. A onda ću i zapovijedati, bit ću poluga, ali samo za to, da živim, s jedinim ciljem, da se popnem što više...

— Ne budali!

— Pa nek ti bude! pamet i budalaština su dva ekstrema, a ekstremi se dotiču... Ha, ha! jelde, oficirski vic!? Nego na stran šalu... Ja moram odmah da odem, jer bih mogao, ako zakasnim, i ostati ovdje... Opet se crv budi i grize... Oprosti mi sve gluposti, što sam ih počinio i nemoj kazivati ljudem, da sam bio zao. A za Boga ne posumnjaj o mojoj zahvalnosti... Sjeti me se češće, jer ja ne ću mnogo odsele razmišljati; sve mi se pobrkava u glavi; sabranost me ostavlja, i čini mi se, da se ono, što je pravo „ja“, nekud izgubilo a ostalo samo tuđe .. Ne zamjeri! Pozdravi sve poznate i . . . no zbogom . . . zbogom . . . ! I malo da se nije jadnik rasplakao od nekog nemira i neke borbe duševne, malo da mi se nije tu na cesti bacio oko vrata.

— Ne jadikuj, nemoj se tužiti — počnem ja. On me oštro pogleda i primi za ruku.

— Čovjek se mora smijati i jadikovati, jer je rob!
— Za tim se opet regbi ublaži, a glas mu zazvoni nekako beznadno, pusto i muklo.

— Ropstvo nas sprijateljuje s robovanjem i radja tiranidu i tirane; ja nijesam svoj. Oh! da su me pustili meni!... No molim te, ne zamjeraj mi, ako postanem tiranom, jer sam silno sebičan i živina sam, prava živina... Ne reci, da sam bio zao, . . . zbogom! — I za čas ga nestane, kano sjene...

V.

Dvije su pune godine, što nijesam vidio Cesarca.

Bilo je to negdje u mjesecu kolovozu, kad sam se vozio vlakom preko Ljubljane i Zidanog mosta prema Zagrebu. Na ljubljanskom mi se kolodvoru pričini poznato jedno lice u vojničkoj poručničkoj uniformi. No u onom šarolikom skupu, u onom šumu i poklicima, a i gledajući grad i okoliš, zaboravih skoro na to lice. U istom coupéu vagona bio je nekaki valjda penzionirani Slovenac, suhonjav, sa starinskim naočarima, i čitao ne-

kake novine. Ja sam se nagnuo k prozorčiću i pogledavao bujne livade naokolo, pozirao po višcima brdeljaka i nekim čudnim drhtajem u grudima začeo sam promatrati Savu, dok smo prelazili preko nje. Od tada nijesam je pustio s oka. Vozili smo se malne uvijek uz vodu, a ona hrlila dalje čas po pjeskovitom, čas po kamenitom kršnom koritu, a čas se raširivala nekom dostojanstvenom mirnoćom i lagano, lagano se motala sve dalje i dalje tamo put Hrvatske.

Za čas smo bili okruženi strmim stijenama i na crnim tim klisurama samo se odbijao štropot vlaka i muklo opet dopirao do našega uha. Kano herkulska se vrata podigla sa svake strane golema hrid, a jedva ako bi na njoj mogao naći čuperak trave. Sava se stisla u uzahno korito i buči jače, nego do sada, hrli brže, nego do sada, put jugoistoka, preskakuje sve zapreke i regbi da se, stisnuta ovako u tijesnu jarugu, pritajenom dosele silom sprema, kako će mirna i veličanstvena, kano da je okušala svoje sile, stupiti preko granice i pokazati u plodnim ravnima i po širokom koritu samo svoje dostojanstvo, svoju ozbiljnost, u kojoj nam svaki valić šapuće dugu pripovijest svog života, daje tajni odjek svih radosnih i tužnih časova, štono ih je čuo i vidio od svog izvora, mrmori pjesmicu slovensku, pobožnu molitvu puka, zvek motike i odrazuje sliku naoblačenog, mutnog onog neba...

U Zidanom mostu valja sići i čekati drugi vlak. Prošećem se medjutim peronom i sadjem u gostionu. Naokolo čuo se samo šum vode i lokomotive, psik i nabijanje željeza. Slušajući to neskladno mrmorenje novog vijeka nijesam ni opazio, kako sam se malne sukobio s dva gospodina u razgovoru. Jedan je od njih bio onaj isti, koji se s menom vozio od Ljubljane ni s kim drugim nego — Simonom Cesarcem. Simon — poručnik u izlizanom haljetku i nekim nabranim hlačama — bio kapu natukao na hero; a ispod kape virile dugačke, plavkaste, svjetle kose. Lice mu bilo isto tako upalo kao i nekada; u razgovoru isto onako nespretno okretao se uvijek na mjestu, govorio veoma smjerno i plašljivo. Nije me opazio. Govorili su glasno (čini se, da je onaj gospodin s naočarima bio nagluh) te i unutra u gostionu dopru do mene neke riječi razgovora. Govorili su dolenskim narječjem.

— Vidiš, vidiš — govorio onaj gospodin — to je dobro, da ste išli u vojnike; tamo treba naših ljudi. Pa i lijepo je u cesarskoj vojsci. Samo ostanite pravi Slovenec; ne dajte se voditi od naših mladića. Što nas briga za druge; mi imamo svoje potrebe i svoje zakone i svoga cesara. Slovenec treba da bude velik rodoljub i vjeran zakonu. Ne dajte se smutiti!

— Tako je, tako je! Istina! naklanjao se Simon.

Mimo prošla baš u taj par jedna lokomotiva i stala podalje. Psikom svojim zaglušila je sve, te nijesam čuo daljnega razgovora.

Kasnije zadjem na vlak i opazim, kako i Cesarec traži mjesto u mnoštvu naroda, što se tura i gura s košarama i svežnjima, i bučeći dozivlje sve moguće željezničko osoblje u pomoć. Zovnem ga; on se ogleda, spazi me i poleti k meni.

— O servus! Kako ti? Što si, gdje si? Kamo? Odakle? Pa ovuda!... Tko bi si i mislio!

Jedva se saberem od tolike navale pitanja i stanem da mu pričam svoje jade i nevolje na daleko i široko. On me upravo pobožno slušao i kimajući glavom pratio pripovijedanje.

Domala nam puče divan pogled na Savu, na savsku ravnicu i okolna brda. Tamo daleko dolje plavi se Okić, Plešivica, sv. Gera i počinju se razabirati samoborski jablani; a bliže sve polje, sve ravnina, posuta vrbama i kukuruzom; gdjegdje koja kućica, crkvice i mali šljivik, — a preko toga se valja sjena dima iz lokomotive... Nebo se posulo amo tamo kojim oblačićem; a narod se na široko rasuo poljima.

Dugo je i dugo šutio Simon, i zurio napolje, naslonivši se glavom na staklo.

— Kako je lijepa ova vožnja! — hoće on odjedared. Nekako mi se i nehote bude uspomene; a to je rijetko u mene. Ne će ti smetati, ako otvorim prozor? — I tu opazim onu istu njegovu obzirnost kao za djakovanja.

— Kako mi godi ovaj vjetar! Bože moj, kako to hrli naprijed kao pomamno i uvijek prispijeva k cilju. Ovaj dim čini mi se kao griva poplašenog konja. Ja mislim, da bi mene mogla nekako primiriti brza vožnja; no trebalo bi, da je osjećam, da sam na zraku i da mi u lice jako oštra struja vjetra udara. Tako brzo, tako

silno bih letio, dok me ne bi zadušila ta struja. Krasna smrt!

— Simone, što ti je? — hoću ja. Ti nijesi zadovoljan, mora da ti je zlo.

On je šutio. Činilo mi se, da mu je teško progovoriti, da mu je grdan kamen pritisnuo dušu. Oči mu se zamutile, pa zacaklile — baš kano da se savladava. Onda se najedared osovi, povuče glavu unutra i sjedne do mene.

— Da, ja bih letio i letio, hrlio kamo mu drago, i teško da bih se od svoje volje ikada zaustavio. Ne čini li ti se, da sam ja uvijek mirovao, šutio, pregarao i težak zrak udisao? Pa i svako moje putovanje bilo je tromo, lagano, pješke. A ja bih trebao neko bijesno srljanje, neki bezglavi lijet u vis, disanje svježeg zraka, vječnost, bezmjernost! Ta ja sam uvijek bio zabavljen niskošću, ograničenošću. Gle! da imam čim, kupio bih si bicikl. No nemam . . .

Pomolila se već i Zagrebačka gora, počeo se pomaljati i Zagreb. Vidjevali se dimnjaci tvornica, zelenilo šetalista; s južne strane pružio se drugi vlak. U daljini maglile se mrežolike skele stolne crkve.

Simon bivao sve nemirniji.

— Ne mogu više da se savladavam — klikne naglo i suze mu poteku niz obraze. Lice mu se nabralo i čudne se crte odrazivale po njem, kao da je sva dugo sakupljena bijeda htjela probiti na javu.

— Sva mi je snaga i tijela i duha smalaksala; pustile mi sve mišice. Nemoć me napada; tišti me nesretno robovanje. Oh, reci mi, gdje da nadjem slobodu i mir svemu, svemu! . . . U smrti ne reci, — ja se bojim smrti! Rad sam živjeti upravo sada više nego ikada; a sav sam izmožden — —

— Kakovo robovanje te napalo? Daj se umiri!

— Ja nijesam u svojim rukama, u mene nema više volje. Vjerujem čas u sve i u najnevjerojatnije; a za čas ni u što, kao gadni bezbožac. A imao bih još mnogo toga da okajem, mnogo, da potražim u svijetu, jer mi je sve pusto, pusto . . . Bez iskre smilovanja prolazim, samotujem; jadno mi je i glupo. Ja sam više mrzio nego ljubio, više se brinuo za druge nego za sebe. — Eto ti ropstva!

Hoću da mu što kažem; no on ne daje.

— Daj me poljubi i zagri! Jače, jače. — Oh da mogu ljubiti i biti ljubljen. — No moram, moram! Nju sam udao — znaš?

Udao?

— Da, ali ne za mene. Nagovorio sam jednoga kapetana (— ti su ljudi najprikladniji —), da je zaprosi i uzme. Dobar čovjek, samo malo goropadan: — ima dva bračna druga. Jelde, osveta ženijalna? Ne gledaj me tako čudno! Jelde — prolumpao sam se, a? A rad sam živjeti, rad sam još ljubljen biti! Nemoj reći, da sam bio zao. . . Ti me voliš, pa me ne ćeš zaboraviti. Rad sam se opet povratiti djakovanju; no sad nije moguće. Lijepo je onda bilo! Gle, čudna mi je želja došla: hoću da vičem što me grlo nosi, dok ne bi cijeloga sebe ispuhao. No ne misli, da ja tako pred svakim govorim: — ova vožnja mi je čudno razvezala usta. Inače ne mislim baš mnogo o sebi. . .

Primakosmo se Zagrebu.

— Strah me je njega; -- ona je ovdje! promrmlja i zašuti.

Vlak letio još neko doba, pa stao; mi izišli i jedva se pozdravili, već je bio umakao u neku kuću u Ilici.

VI.

Mjesec dana iza toga javile su novine smrt Simona Cesarca c. i kr. poručnika, koji je pao u dvoboju s kapetanom Kalbergom. Uzrok — familijarne Kalbergove stvari.

Čitajući to, sjetih se Marice, Simona, Save i razgovora na peronu u Zidanom mostu, sjetih se navorana lica Simonova u vagonu, njegovih suza i straha pred Zagrebom, — i bude mi tako, te su mi se suzama orosile oči. Cio mi se njegov život pričinio neko pregaranje, pusto, beznadno i bez cilja; njegove patnje kan da su bile samo zato, da drugima ugodi, — a sam Cesarec čovjek, koji je svoj cilj promašio u vječnom robovanju, baš kano i ljudi, koji su ga okružavali i odgojili.

Za par dana dobijem jedno pismo iz Zagreba. Od Simona! Eto što je pisao, valjda malo prije smrti: „Ovo je drugo pismo, što ti ga u životu pišem. Ufam se po-

uzdano, da nije posljednje. Nekad sam ti pisao o onim kmetovima, da sam i ja sam na njih nalik. — Nego ne smijem duljiti, u odlučnim sam časovima. Ovih dana malo da nisam podivljao: ćutio sam želju, da budem krvoločna zvijer. Nekako sam bio postao podmukao, strašan, strašan. Bezbožac, kako ti rekoh. Htio sam ubiti Kalberga, toga gadnoga Švabu; spopala me želja, da postanem nekaki osvjetnik naroda, velik, uvažen, — da me svi priznaju i časte. Htio sam, da se uspnem nad sve, da zapovjedam, vladam, kažnjujem i nagradjujem. Nego sad sam se malo raznježio; jedini me njezin pogled ublažio, — jer ja sada neizrecivo ljubim i blažen sam. Čini se, da sam se u bjesnilu bio odviše zaletio . . . Došli su svjedoci, — ne mogu dalje. Ali se ufam u Boga, da ću preživjeti svoje strasti: ćutim se pun lijepih ideja i čuvstava; i šteta, da to sve propadne jednim časom . . .“

Egoizam, suhi egoizam! Narodne — nade!

Naš Matic.

(Nastavak.)

Ja ljubim svjetle noći, noći osute mjesečinom; a nada sve volim naša divna polja, kada su blijedim tim noćnim suncem osvjetljena. Tako sam jedne noći izišao iz moje sobe, da se prošetam poljem. Na hodniku, kud sam prolazio, začujem neki suštanj, stanem. Bit će da mi se pričulo. Podjem dalje stubama. Kad al čujem tihi šapat.

— Tko je to? . . .

Stanem opet, — prepoznao sam Maticjev glas.

Za čas se čuo ženski glas:

— Mladi gospodin —

— Kamo će on sada? — pitao dalje Matic.

— Ne znam, valjda na zabavu, u društvo — — —

ovo je posljednje bilo izrečeno nekim posebnim naglasom. Ova je žena bila naša služavka Marija.

Dakle ljubavno ročište. Divno. Podjem dalje do vratiju, otvorim ih. Ali me znatiželjnost zaokupi; stanem, svučem cipele, sakrijem se u jednu udubinu u zidu i prisluhnem. Tu će biti svašta.

Čekao sam časak, a onda čujem Marijin glas:

— Mato!

Tek za čas čulo se slabo:

— Ha —

— Što si se zamislio?

Mato još nije odgovorio na pitanje.

MARIJA: Je li, jesi li čuo, što si se zamislio? (*stanka*).

MATO: Ništa!

MARIJA: A nego (*koketno zavlačeti*) ti za sigurno na nekoga misliš (*stanka*).

MATO: A ha.

MARIJA: (*odmah za tim*) A na koga?

MATO: A da: — na to, kako su negda bila kola puno jača; ja to znam, kada sam ja bio još dječak, moj su čača imali baš takvoga Zelenka, kakav je evo ovaj moj sada, a parac crn ko ugljen, hm, ipak malo drugačiji nego ovaj naš. Pak smo tekar svake treće godine davali kola popravljati. A sada? (*stanka*) Skoro ih svaki dan popravljam, pak im uvijek nešto fali.

Mato je pljucnuo, protro dlane i premjestio težinu tijela s jedne noge na drugu.

Na jednom Marija uzdahne.

Mato kao da je prečuo uzdah,

Marija opet uzdahne.

— Što ti je — zapita on sporo.

— Oh, da znaš! Danas sam kod pranja potrla jedan tanjur; milostiva je vidjela, ali nije ništa kazala, samo se nasmijala. I kuharica mi je kazivala, da je i ona u prvašnje milostive potrla zdjelu i da joj prijašnja milostiva nije oduzela ništa od plaće.

Mato je šutio, a ona nastavila.

— Znaš ova naša kuharica nije dugo ovdje . . .

Mato ju prekine:

— Čuješ, Mare, jesi li ti prvo došla u ovu kuću ili onaj moj Zelenko? Nek vrag zna, svega se plaši u dvorištu, kano da je stranjski.

— O — kad sam ja došla, već su milostivni imali ove konje; imaju ih oni odavna.

— A gdje si ti prije služila?

— Kod milostivne tamo u —oj ulici. Ali znaš, ja ne idem već dugo po službama; ja sam odovud rodom, pa sam išla tek onda u službu, kad su mi uzeli brata

u soldate, a prvo sam bila u njega. Ja sam ti to već pripovijedala, zar se ne spominješ?

— A ha! da, da, sjećam se, sjećam — —

— A zašto nijesi više ti otišao k svojim na selo — a?

— Nema nikoga: oča su mi umrli odmah dva mjeseca iza toga, što sam uzet u soldate; bili su se raztužili; a mati je umrla — ta sad na Anino bude leto dana. Još imam nešto dijela svoga, ali neka bude braći — završi Matić, — pa poprati flegmatično svoju dragu rodbinu s nekoliko psovaka.

Opet su obojica šutjeli neko vrijeme, a onda se on prvi javi:

— A, — što misliš, jesu li konji bolje izgledali kod prvašnjeg „paradnoga“ ili kod mene? Što ti misliš — a —?

Valja da je to pitanje stavilo Mariju u malu neprikladu, jer je tek poslije nekog vremena kazala:

— Ja pravo ne znam, ali sad su bolje svjetli; i Šimel i Zelenko.

— Ti si bena — na to će joj on čisto bez svake ljutine — ja sam mislio, jesu li bolje izgledali, jesu li bili no — deblji i onako, znaš, vatreniji.

— Znaš, dragi Mato, ja ti nijesam na to pazila.

— Znam, znam, — prihvati on odmah; nu, sa Šimelom je kako tako; ali Zelenko, Zelenko, s tim je malo teže; nikako ne mogu smisliti, kako to taj konj izgubi svaki čas potkovu; čudan konj, čudan konj — —

Dok je izgovarao posljednje riječi, čulo se nekako šuštanje, kao da je nešto pipao po odijelu; i odmah se zatim začuje, kako skušava lulu, da li mu ima oduška, a onda, kako je njom lupio par puta o dlan, valjda da je istrese.

— Mato — vikne prigušeno, preplašeno Marija — što radiš? Zar si već zaboravio, što sam te zamolila: da ne pušiš tuj; smrdit će u jutro cio hodnik, pa će odmah saznati — — da — —

— Što, što? — pitao uplašeno Matić — A da, da milostivni gospodin; ali što, ne bi to smrdilo, duhan ne smrdi. Ali se ipak čulo, da sprema lulu u džep. Ušuti.

I ona je šutila. Samo se čulo, kako se Mato miče, namješta, tapa . . .

— Da, idem doli, popušit ću si još lulu — —

Sad se začuje, kako se neko pomakao sa svoga mjesta, kao stupaj noge, a onda čisto nježno (naime kako se to već može očekivati) bez svakog prenavljanja, tek toliko da se može kazati milo:

— Mato! (govorila je ona) Mato! (*stanka*) Čuj Mato! Je li ti što misliš na naše vjenčanje?

— Aha!

MARIJA: No, pa?

MATO: Što, čekaj, bit će; moram još govoriti. (*Stanka*).

Čulo se opet stupanje, valjda je Mato polazio; opet njeno stupanje (poznaje se, da je u papučama), pošla je valjda za njim.

MARIJA: Imaš li me rado Mato?

Šutnja, grobni mir. Valja da mu je godilo to pitanje; pljucnuo je, protro si ruke i valjda hotice otegnuo s odgovorom.

MARIJA: A — Mato, reci!

MATO: Što? (*kao da ne zna o čemu se govori, a onda kano hladnokrvno*) A da, zašto bih te i uzimao?

MARIJA: Laku noć Mato!

MATO: Bog! — I on se počeo spuštati polagano niz stube. Ona je ostala na mjestu. Na jednom mu dovikne:

— Polagano, da ne čuju za boga miloga . . .

On kao da ne čuje. Ali se na jednom zaustavi, posluhne, pa kad je čuo, da ga ona ne slijedi:

— Marija!

Ona je šutila.

— Marija!

— Što je? Šta ćeš, evo mene.

— Nemoj da zaboraviš sašiti vrećicu za zob, trebam ju za konje; znaš onako, kako sam ti kazao.

— Znam, hoću.

— A u jutro mi ju samo baci kroz prozor u dvorište.

— Dobro, hoću. On se spustio već do drugog zakreta stuba; a ona se pomakne i uzdahne, pa zadje u kuhinju.

I eto — ljubavni domjenak! I eto — oni se plaše, da ih tko ne zateče. O moj Matiću, koji si pravi naš, naš Matić, kako da te ne volim, kako da te ne štujem, poštena narodna dušo? — — —

III.

Jednog sam dana sjedio s ocem u njegovoj poslovnici, pa smo o koječem čavrljali. „Osoblje“ (kako ga je otac nazivao) već poustajalo, te zagledalo u sat, hoće li se primaći već jednom nesretno kazalo dvanaestoj uri. I kazalo se primaklo, sat odbio i „osoblje“ otišlo. Otac je zadovoljno promatrao svoje ljude.

U tom stupi u sobu naš Matić. Pridje do na nekoliko koračaja od očeva stola, pogleda nas obojicu, zarumeni se, pa stane okretati šesir medju prstima i premještati se s jedne noge na drugu.

Vidjesmo, da je u neprilici. Da mu tobož pomogne, hoće moj otac:

— No, Mato, što je? Je li o potkovi što, je li treba zobi ili možda novaca?

Matić bio još u većoj neprilici, stao se ogledavati, zirkao na momčića, što je još jedini bio ostao u sobi i pečatio listove. Napokon jedva nekako počne.

— Molim, molim pokorno. — Javljam — molim. Znete, ja bih rado . . . Jer molim, ja sam došao, da pokorno javim . . . ja i Marija bi se rado vjenčati. Molim pokorno.

Naš Matić bio je bez dvojbe veoma, veoma smiješan; čovjek, koji nije navikao vidjeti kod njega ovake smetenosti, kazao bi: „Eno je sada priznao veliki zločin“.

Matić sve smeteniji. Očito nikada još nije takov raport javljao. I nas sva trojica smiješili smo se: otac i ja, da ne prasnemo, a Matić zurio u nas, da vidi, što li će se dogoditi.

— No dobro, dobro, hoće otac. Dobro Mato; no, pa Mariju ste izabrali? No, pa lijepo. A dopala vam se ona, — lijepa je, je li? Dobra je ona djevojka. A što; kad će biti vjenčanje? Vi ne ćete valjada oboje iz moje službe? Što?

— Ne, ne ćemo, baš to sam došao javiti; molim pokorno.

— A šta je sa stanom; gdje ćete stanovati? Možete u onoj sobi tamo kraj štale, dok se ne nadje bolje; bar ste mi oboje uvijek u kući. Ali nemojte mi zanemariti konje sada poslije ženidbe. No, kad ćete se to vjenčati?

— Molim pokorno, mi smo naredili, da bi bilo ove nedjelje, što će doći . . .

— A — tako hitro?! Sili vam se! A trebat ćete i novaca, je li? Samo pametno, ne previše trošiti! A koliko ćete to trebati, a?

— Molim pokorno, — koliko se budu vaša milost udostojali dati.

Matić se zagledao u pod, bio se već umirio, pa se činilo, da ga to veseli. Posljednje je riječi izgovorio čisto ravnodušno, kao da se i ne tiču drugoga nego Šimela i Zelenka, potkove ili kola. Meni se činilo, kao da su ga do onog mira opet doveli samo oni njegovi „molim pokorno“.

Bio je to lijep momenat. Matićev se pogled zastavljao sad na meni, sad na ocu. Tko zna? — možda se Matić osjećao kao kakav krivac pred sudištem. Ja sam žalio, od srca žalio položaj našega Matića.

— No dobro, prekine otac šutnju, — kad budete trebali, samo dodjite i kažite mi. A vozit ćete se na vjenčanje u našoj kočiji.

Kakav su utisak načinile te riječi na našega Matića, teško je opisati. Nije doduše pao na koljena iz zahvalnosti, pače se nije ni maknuo; ali pogledao je najprije oca, pa mene, i upro prstomu sebe:

— Ja, ja i Marija? U onim kolima, gdje se vaša milost vozi? — svrši Matić i upre pitajući pogled u nogu od stola, za kojim je otac sjedio.

— Pa zašto, Mato, da se i ti ne voziš? Ta nije to ništa takova. Vozit ćete se vi na vjenčanje.

— Ljubim ruke, milostivni, raznježi se Matić. Hvalim lijepo — i sada se pomakne s mjesta, na kojem je do-sele cijelo vrijeme stajao.

— Dobro je Mato, dobro; a ja ne ću zaboraviti ni na nevjestu. A sad ajte za vašim poslom.

I činilo se, kao da nije Mato ovim posljednim riječima davao kaku veću važnost, jer se samo duboko nalonio, okrenuo oštro, na vojničku, pa ravno na vrata i na polje.

Gledao sam za njim, gledao sam i osjećao sam mnogo, mnogo — —.

(Svršit će se.)

Fran Govékar.

(Odlomek iz „Literarnega boja na Slovenskem“.)

Menili smo se o slovenski književnosti.

„Ej, kateri naših mladih pisateljev Vam, mladi gospod“, se je obrnil proti meni nadučitelj Z., „najbolj prija? Vi gotovo naše literature ne gledate od daleč“.

„Kteri?! Težko vprašanje! — Rekel bi: Govékar, pa“..

„Govékar! No vidite“, je zajavkal stari poštar, „tu imate zopet tisti — moderni okus...“

In sedaj se je jel Govékar obdelavati...; vse napake, vsi zagreški v vsih njegovih spisih so se izvlekli na dan — celo njegovo privatno življenje se je pretresalo...

Začuden sem strmel pred sé... gledal rdeče obraze... slušal besede „grozotvorne“...

Kadar se spomnim tega prizora, obide me neka želja, da bi opisal Govékarja — očrtal ga natančno, nepristrano, objektivno... Tako me je obšla ta želja tudi danes...

In evo...

Po pesku je stopal mlad človek, elegantno oblečen;... visoko čelo, ironična usta, zlat nanosnik... koraki fino premišljeni, a lahki, elastični... Ah, to je jeden tistih! To je revolucijonar!...

Ivan Cankar. (Mot.)

Fran Govékar nam je prišel prvič pred oči v „Slov. Narodu“ in v „Edinosti“ s svojimi listki in podlistki... Na mah smo ga bili veseli; kazal je v sebi veliko nagnjenje do — pravega realizma.

Že njegovi prvi „prvenci“ (Primo loco, Danica, Pavlina) so kazali moža, ki studira s bistrim očesom pèstri svet in ki gleda vanj s onim darom opazovanja, s kojim se v prvi vrsti odlikujejo angleški in ruski pisatelji... Toda v teh prvencih opazamo še nekaj! — Govékar opisuje žensko realneje in raje nego moža; on pozna natančneje in boljše Evine hčerke nego Adamove sine... A vidi se mu tudi lep napredek.

Pa preidimo na novejša njegova dela. (Po naših mislih: „O te ženske!“ niso nikako „novo delo“.)

Novela „Sama svoja je pokazala prvič širnemu občinstvu osebo Frana Govékarja; ob jednom je pa zbudila prvo iskro dolgega, a strašno — brezmiselnega

prepira... Nekateri gospodje izmej dičnega slov. učiteljstva, zaslepljeni od strankarstva in nevednosti so pisali velika pisma Jakobu Dimniku, odličnemu uredniku „Učiteljskega tovariša“, glasila slov. učiteljev. In ta jih je s prva — s veliko potrpežljivostjo metal v koš; razvidel je, da gospod Govékar ni mislil nikdar žaliti slov. učiteljstva, ko je opisal ona dva učitelja, ki nista bila za nikako družbo (kje se ne najde takih originalov?!), ki sta samo v vaški krčmi samá fižolkala in ki nista bila v stanu kratkočasiti in dvoriti lepi expeditorici, živahni hčerki mestnega profesorja. Naposljed je pa vendar natisnil dolgo filozofovanje nekega Gorjanca (!) s pripombo, da se ne strinja s tem — „Lj. Zvon“ je odgovoril in začelo se je...

Minulo je leto 1895. in nastopilo novo leto 1896. Prva št. „Lj. Zvona“, z dnem 3. prosinca je prinesla začetek velikega Govékarjevega romana „V krvi“. „Realizem, skrajni realizem, da — naturalizem“, vikali so „inferiorni“ idealisti boječ se za svoj obstoj! Roman se je nadaljeval. Pisatelj je skoro pretirano označil podjedovanje strasti in greha — na zunaj, filozofiral o — atavizmu... Ob istem času je pa prinašal „Zvon“ tudi „veliki“ roman (brez konca in kraja — brez začetka in zvršetka) izborne pisateljice Pavline Pajkove, žene „iz obraženega“ dr. Pajka (gl. predgovor k „Zbranim spisom“ Pavline Pajkove). In vzdignilo se je kritikov ko listja in trave; kritiziralo, ocenjevalo, študiralo se je, da je bilo groza!.. Znameniti ocenjevači a là dr. P. so trdili svoje, njihovi nasprotniki — svoje. In vsi so hoteli imeti — prav! V „Slov. Narodu“ so se počeli pisati članki o „Morali“, o „Umetnosti in kritiki“, o „Pohujšanju“, o „Morali v umetnosti“... se čitale kronike in glose... se brala „literarna pisma“. Da v tem ni izostala vrla „Edinost“ — da se je oglasil i naš „Slovenec“, je umevno. Celo mali „Glasnik“, organ dr. Kreka, ni molčal, temveč — prepisal Bolandenov pamflet: „Kdo kvari ljudstvo“ ter našel, da to delajo učitelji.. Pisalo se je i po „Dom in svetu“... Tudi „Ljubljanski Zvon“ (Svetič) se je pokazal in napisal korenito studijo „O novih slovstvenih strujah“ ter jel potiskavati znameniti, objednem pa tudi — zanimivi prepir. Pozabiti pa ne smemo (nanj se jako rado!) naprednega „Slov. Sveta“, organa g. Podgor-

nika, ki je imel tudi nekaj besede v tem „literarnem boju“.

Mej tem pa, ko se je vse pripravalo — je pa Govékar lepo mirno sedél v svoji sobici pri štirioglati pisalni mizi in — pisal „Socijalista“, krasno sliko iz socialnega življenja, koji jednake ne dobiš v vsej slovenski literaturi. Tu vpozna človek Govékarja najbolje — seveda ga treba i drugeje studirati... Izšel je tudi „Vzor“, spis manje vrednosti, skoro šablonski, nekako pretiran, a vsekakor ljubko čtivo... se rodil „Triglav“. (glej „Slovenka“ 1, 2, 3, 4, 5 št.) Delal je tudi že priprave za prelepo „Rodoljubje in ljubezen“... „V krvi“ se je pa lepo nadaljevalo in se prvega decembra srečno skončalo; ni ga uničila vsa kruta kritika pèstrih estetikov. Zatem je izšlo še mnogo izpod njegovega peresa (razni listki v „Slov. Narodu“ n. pr. „Na veliki petek“ itd.); skoro vse je obudilo precejšno senzacijo, a bilo je prejeto s oduševljenjem. —

„Matica slovenska“ je izdala svoje knjige: Letopis, znano Glaserjevo „Zgodovino slov. slovstva (III. del), drugi snopič Strekljevih „Slovenskih narodnih pesnij“, izborni (I. snopič) zgodovinski spis Rutarjev „Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra“ in tretji zvezek „Ant. Knezove knjižnice“, ki je obsegala „Smrt“, lirsko epske slike od Antona Funtka (gl. oceno Ivan Cankarjevo in Josip Vitalisovo v „Slov. Narodu!“), ki je lani v „Slovenski knjižnici“ izdal svoje zbrane pesni, in „Ljubezen in rodoljubje“ od Frana Govékarja... Zopet se je vzdignilo kritikov „lepo število“. Najodličnejši slovenski pesnik, svečenik Anton Aškerc je objavil svojo izbornu oceno v početku letošnjega „Lj. Zvona“, dr. Lampe je ocenil to delo v svojem „Dom in svetu“ in našel v tej, drugače prekrasni povesti, nelep — zvršetek. Ocenjevalo se je še tu in tam, v „Slov. Narodu“, v „Slov. listu“ („rodoljubkinja“), v „Svobodi“... I vrla „Slovenka“ je pokazala sestram svojim najnovejši proizvod Govékarjevega duha.

In sedaj je obelodanil trudoljubivi, podjetni Andrej Gabršček, bivši učitelj, sedaj tiskar v Gorici — prvi snopič „Salonske knjižnice“, kjer je zbral Fran Govékar osem svojih že natisnjenih novel (Primo loco, Dánica, V mraku, Pavlina; dr. Strnad, Te punice, te punice,

Institutka, O te ženske!), in jih izdal pod imenom: O te ženske! Te novele so različne vrednosti, no — pr-
 venci njegove muze, kar nam pisatelj sam pove v pre-
 obširnem predgovoru — zatorej se mora to izdanje tudi
 soditi kot tako!...

Neumorni Aškerc je poprijel zopet za svoje spretno
 pero in napisal dva dolga feltona v „Slov. Narodu“ o
 tej „preteti“ „Salonski knjižnici“ — v „Slov. listu“ se
 je oglasila zopet znana, konfuzna „rodoljubkinja“, ženska
 perzijske manire in čudnih nazorov o — lepoti... Pavlina
 dr. Pajkova je napisala cel pamflet, ne proti novelam
 Govékarjevim, temveč proti osobi gospoda Govékarja!
 Kaj vse se tu piše!... Temeljito kritiko je doneslo zopet
 glasilo naših „Slovenk“ . . . katero so pa zopet drugi
 „kritikovali“. Ocenjevalki, ljubki Marici se je očitalo, da
 ni — objektivna!... Vstal je tudi „Ljubljanski Zvon“ in
 nekako čudno, neodkrito kritikoval svojega sotrudnika;
 objednem pa grajal „kritiko“ — „rodoljubkinje“.

*

Pregledali smo Govékarjevo delovanje natančno, ko-
 likor nam je bilo možno; radi bi ga sicer malo bolje še
 očrtali, a nedostaje nam pripomočkov. — Mi nimamo
 na razpolago skoro nikakih knjig, časnikov; objednem
 pa tudi ne vemo pod kakimi psevdonimi se je skrivala
 njegova oseba v prvih časih pisateljjevanja svojega...
 Znamo sicer, da je sodeloval i pri „Vrtcu“, časopisu za
 mladino, ki je, tako rekoč neka vadnica za slov. pisa-
 telje vseh vrst. I pri „Vesni“, pri mesečniku napred-
 nega, svobodomiselnega slov. dijaštva, ki je pa kmalu
 (tri leta je samo živel!) zaradi pičle „gmotne“ hrane in
 radi „slov. konservatizma“ ter — zavisti umrl, je sigurno
 bila njegova „malenkost“ zraven... A kaj je vse na-
 pisal, tega ne vemo. I v „Slovenki“ se gotovo še kje
 skriva.

A bodi nam dovolj to, kar imamo in kar smo pro-
 učili — vsaj je to ravno najboljše in najnovejše... Iz
 tega ga torej „vzemimo“, to naj nam služi za popolno
 sliko mladega Govékarja. (Konec prihodnjič.)

Književne bilješke.

I.

„La politique hélas! voilà notre misère!“ — klicao je jednom Alfred de Musset. I mnogi drugi književnici ne će da priznaju politike u literaturi. I naš vrijedni kritičar Jakša Čedomil osvrće se na to u svom članku „O hrv. narodnoj književnosti“, što je u zadnje vrijeme izlazio u „Kat. Dalmaciji“. Na kraju veli g. pisac: „Ne ću zanijekati, da bi možda koristovala za prosvjetu takva djela (t. j. ona, koja se bave političkim prilikama zemlje); ali ne bi koristila našoj književnosti. Pisac, koji bi htio da se bavi našim današnjim nevoljnim političkim prilikama, našao bi mnogo čitatelja; možda bi nekoje i sveo na dobar put; — ali kad bi se političke prilike promijenile, ne bi se ni spominjalo njegovo djelo“.

No što je u naše doba zadaća književnosti, a po tom i književnika?

Čuvenom francuskom kritičaru Eduardu Rodu najzaslužnija je kategorija onih pisaca, koji „se ne bave književnošću kao više manje daroviti vještaci, nego u njoj naziru neku društvenu misiju, koju vrše najvećom savjesnošću“. Rod dakle, u opreci s našim kritičarom, misli, da su književna djela o prilikama naroda najzaslužnija u književnosti. Kao Rod, tako misli i Vogüe. I kod nas stalo se osobitu zaslugu pripisivati Jos. Kozarcu, jer „se ne bavi pitanjima narodnoga života, jer je pisac, nego je pisac, jer ga ta pitanja muče“. No savjestan pisac, koji hoće da vjerno oriše nevolje narodnoga života, ne smije iz toga isključiti političke prilike. Njegova slika ne bi bila potpuna.

Je li se moderni smjer u samoj literaturi slaže s g. Jakšom?

U svojim djelima: „De personis Platonicis“ i „Les fables de La-fontaine“ razvio je Taine svoju metodu: čovjek je ovisan o spoljašnjim dojmovima, a tako i književnik. S ovim se slaže i Zola, koji je Taineovu ideju razvio u studiji: „Le roman experimental“. Tu je glavnu pažnju posvetio onom „le milieu“ t. j. mjestu, gdje čovjek žive. „Hoćemo li da čovjeka potpuno razjasnimo, treba da znamo sobu, grad, provinciju, gdje žive“ — veli Taine. A evo što o modernoj književnosti u „Ruskim pripovjedačima“ piše naš Šrepel: „Moderna umjetnost ne stoji u maštanju, nego u opažanju. Počelo se zahtijevati od pisaca, da život prikazuju iskrenije, vjernije, prema načelima modernih znanosti, htjelo se naći u njihovim djelima osjećanje o kompleksnosti života, bića, ideja i onaj duh relativnosti, koji u naše doba sve to više razganja duh apsolutnosti. Tako nastade realizam, koji danas vlada u svim evropskim književnostima, jer najbolje odgovara zahtjevima današnjega društva, proučavajući život sa strogom točnošću, istražujući potanko tajne uzroke

sviju čina ljudskih“. — Moderna umjetnost ne smije da izostavi ni jednu stranu ljudskog djelovanja, jer onda ne bi vodila k svome cilju. I politika je dio „milieua“ — i to veoma važan dio; ne smiješ dakle ni nju prepućati. Tako i Bourget, dok u „Essays de psychologie contemporaine“ dijeli roman na dvije vrste: roman de caractère i roman de moeurs, zahtijeva u oba slućaja jasnost znaćaja junakova. A kako je to moguće prikazati bez prilika, u kojima živi? To osobito vrijedi za roman iz društvenog života: u njem treba da se politićke prilike taćno ocrtaju. A još više traži to socijalna zadaća literature. Treba narodu prikazati nevoljno njegovo stanje i probuditi time njegovu svijest, da najžećcom enerzijom stane raditi za svoju budućnost. Razumije se, da u ovom detalju ne treba upadati u hiperbolizme, kao Zola u romanu „Le ventre de Paris“ sa svojom simfonijom sira.

Ćini nam se smijećna ona bojazan, da će nam djela propasti za buduće vijekove. Ta ono, što g. Jakša proriće Kumićićevim djelima, mora da se prije ili kasnije dogodi svim književnim produktima. Ćovjećanstvo napreduje; a napretkom niću novi zahtjevi. Pogledajmo samo, koliko plodova prošlosti odgovara današnjim potrebama! Nastojmo samo, da nam literatura koristi našem vijeku i sadašnjosti naroda; u razvoju ćovjećanstva pospjećiti će ipak njegov napredak. Drugo joj i nije etićna svrha.

S. M.

Literarna kronika.

Knjige društva sv. Jeronima: „Danica“ za 1898.; „Okovi“. Pripovijest za puk. Napisala Milena S. Pokupska; „Život gospodina našeg Isusa Krista“. Dr. Josip Stadler po Georgiji Hesperu. III. knjiga; „Prirodni zakonik. Magnetizam i elektricitet“. Napisao prof. Oton Kućera, sa 43 slike.

Pregledali smo „Danicu“ i odmah smo opazili u izboru građiva, da je bila želja urednika podati puku što raznolićnije i korisnije štivo. Ovogodićnja je „Danica“ rekli bismo najbolja od svih dosadanjih. Prućila je puku krasnu zgodu, da se upozna s velikim dijelom naše domovine i u povjesti i u sadašnjosti. Uzor ćlanka za puk je „Branimir i Teodozije“ od R. Horvata, gdje se prikazuje crkveni raskol i dio stare hrvatske povjesti. Ćlanak o Bogoslavu Šuleku mogao bi biti zgodniji, da se pisac osvrnuo na ilirsko doba i na doba apsolutizma, mjesto što je nabrajao djela i citirao date. U ćlanku o Radoslavu Lopaćiću moglo

se puku spomenuti nešto više o hrvatskoj historiografiji, premda je tuj bolje ocrtan Rade nego Šulek. Miho je Pavlinović izvrsno ocrtan; no čini nam se, da bi se bilo moralo malo bolje prikazati sam narodni pokret u Dalmaciji. U opće mislimo, da bi se u ovakim člancima trebalo mnogo više obazrijeti na doba, u kojemu djeluje osoba, koja se opisuje. „Danica“ donša redovito izvadak iz pravila „Bratovštine hrv. ljudi u Istri“, pa ne znamo, zašto da se ne spominje važna i pučkoj prosvjeti namijenjena „Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru“. Zgodni su članci „Ne ubij“ (osobito zadnji dio) i o „Knajpovom liječenju“. Pripovijest „Božić“ od Markeze Colombi vrlo je jednostavno pisana, a ipak imade u njoj dobre psihologije. Pripovijest ima umjetničku i etičku vrijednost. Lepušićev „Timotija“ krasan je list iz stabla naše starije graničarske generacije, koja pada polako u grob; ali nam se čini, da bi pučki pisac morao imati na umu da ga čita cio narod, pa bi se morao kloniti odveć velikoga nagomilavanja lokalizama, a i odveć „tvrda“ jezika. Osobito bi morali paziti na štil, da bude jednako shvatljiv Primorcu, Dalmatincu kao i Graničaru.

U „Okovima“ je tendencija spisateljice očita. Ona je htjela prikazati okove, u kojima je čamila jadna raja, poučiti seljaka, da smo sinovi jednoga naroda i napokon, da je samo u katoličkoj crkvi spas. Ali je ona sve to troje tako ispreplela, te se čini, da ni ujoj samoj nije bilo sasama jasno, što da bolje istakne. Prvo joj je najbolje uspelo, za drugo je izabrala i nezgodno doba a i nije znala ili dospjela da obradi stvar onako, kako bi valjalo. A što se onog trećeg tiče, — kad se veli da nas ne smije vjera dijeliti, da smo braća u dvije vjere, ne znamo čemu ići prikazivati inovjercima nevaljalost njihove vjere. Jer knjiga mora da je i njima namijenjena. Vjerska se propaganda mogla širiti drugim načinom. To sve dokazuje, da nije spisateljica dovoljno razmišljala o cilju i o namjeni svojega rada. Tako eto biva ova nespretnost između mnogo drugih: Juzuf odlazi u Carigrad pa odanle u XVII. vijeku donša ideje o jedinstvu naroda. Spisateljica je mogla odabrati za svoju pripovijest doba bliže nama, recimo doba ustanka u Bosni i Hercegovini; tim bi se ujedno pokazalo, da raji sviću novi, bolji dani, a ne bi ideja o „jedinstvu“ naroda bila — anakronizam.

Metati u usta osobama dugačke prodike, makar i na najnezgodnijem mjestu — to je naš špeci-jalitet. Onda treba biti malko sentimental, pa makar bilo to i sasama nenaravno (oproštaj Juzufa i Margarete, djece u 12 godini, koja govore, kako bi jedva inteligentni, moderni jedan par u 20 godini), pričati — riječi, same riječi — sve je to, misli se, za puk. No pita se: Hoćemo li da puk samo pozabavimo, da mu prikratimo zimske večeri, ili da mu podamo korisno štivo?! Hoćemo li prvo, tada pišimo — riječi, ali se ne čudimo, da puk ne mari za knjigu.

Hoćemo li pako da se ozbiljno prihvatimo posla, tada je prvo pravilo: ne kvarimo barem puka. Kada hoćeš pisati za puk, tada moraš znati posve točno, što ćeš da mu kažeš, a to mora da bude nešto važno; pa moraš da mu to i valjano, prema njegovom načinu mišljenja i shvaćanja kažeš.

U Rusiji pišu n. pr. pripovijesti za puk dobri pisci. U nas se to čini nekako sramotno. U nas se pita n. pr. „Kakva je knjiga?“ — „Eh! ništa osobito: — za puk!“ Dakle za puk — mrvice, odpadci! Puk voli knjigu što je kratka, jezgrovita, jasna; pučka pripovijest mora da ima i književnu i etičku svoju vrijednost. Puk pita: „Što veli knjiga?“ Odgovor treba da si on sam nadje, a taj odgovor mora da bude sasama jasan i točan. U nas misle nekoji, ako pjeva narod nevjerojatne čine Kraljevića Marka, da mu možemo i mi dati nespretno izmaštanih fabula. Narod nije u psihološkom pogledu nikada nenaravan. U „Okovima“ ima toga i suviše. No djelo ima ipak i lijepih momenata, ima zgodnih scena, valjanih opisa; ali je očito, da je to sve neprokuhano, nesustavno, da je cjelina ishitrena i da sama spisateljica ne zna da razabere, što je glavno, a što nuzgredno. U tom je „Timotija“ daleko nad „Okovima“; a i „Božić“ je zgodniji.

Kučerin „Magnetizam i elektricitet“ je pučko izdanje „Matičine“ knjige u pitanjima i odgovorima; tumačenje je praktično, premda bi gdje gdje moglo biti bolje razjašnjeno.

Stadlerov je „Život Krista“ piscu doličan. Valjano je teološki pisan i s lijepim tumačenjem značeju pojedinih stavaka i scena.

Još jedno! Pročitali smo u „Danici“ izvještaj članova društva. Pa znate li koliko smo našli srednjoškolskih djaka? Dvanaest! I to 11 gimnazijalaca i realaca (gotovo sami nižeškolci; valjda su ih pretplatili roditelji za — nagradu) i jedna licejka. Klerika ima 37 a 1 pravnik. Klerik naravski mora biti članom, jer to — treba da bude; a gdje ne vežu obziri, ispod časti je biti članom društva „Sv. Jeronima“. Ili je previše 50 novčića? I još viču o narodu i o najnižim slojevima, koji su mu temelji... Ako već mislimo, da nemamo što naučiti iz tih knjiga, a ono bar kupimo tih par svezaka, pa ih darujmo komu iz naroda: on će čitati. No — to je praktično, a mi hoćemo sve samo — idealno.

M.

Ivan Devčić: Bunjevačka buna. Izvorna pripovijest. Hrv. bibl. br. 160.—172. 16ina. Str. 182. Cijena 60 nč.

Nema sumnje, da „Bunjevačka buna“ spada među diletantske radnje, premda je ime Ivana Devčića u nas dosta poznato. Teško je suditi ovakova djela: vidiš, da pisac nije uspio, a opet ima tragova dara. Čini se uopće, da je Devčić bolji i sigurniji u pisanju crtica i

kraćih stvari, nego u „historičkim“ romanima. Jer najprije „Bunj. buna“ nije historička pripovijest, makar bi joj fabula mogla tomu služiti. Za to nije dosta, da je čin u prošlosti, nego treba da joj je kolorit, karakter historički. A zatim — Devčićeva pripovijest nema života. Pisac nema pregleda nad čitavom radnjom; umeće mnogo različnih opisa i pouka (n. pr. ona o sudovima), koje — kad ih već treba spomenuti — treba da budu umetnute u dijalogu, a ne u obliku zadaće. Karakteri Devčićevi nijesu dosta jasni, izradjeni. Kakav je onaj preokret ljubavi u Jure! Čemu se on razljutio na Stanku i onako se nelijepo ponio prema njoj? (str. 39.) Ni Marko Pejnović nije jasan. Još nešto. Pisac regbi hoće da opravda Pretznera, koji je na prevari ubio ljude, hoće pače da ga prikaže simpatičnim. I vanjski dio „Bunjevačke bune“ dosta je slab. U Devčića ima sila dijalektizama, koji prečesto nagrdjuje njegov inače lijep jezik. Neugodno je, a više puta i nejasnost stvara ispuštanje kopule, što je u njega često. Neke krupne slovničke griješke bit će da je pisac ponio sa školskih klupa. — Na str. 176. svoje pripovijesti obećaje g. Devčić, da će posebice obraditi bunu od god. 1746. Željni smo, da je skoro dobijemo i da se iz nje uvjerimo o napretku piščevu, što nam „Bunj. buna“ nije mogla pokazati. *L. D.*

„Gusarski dvor“, engleska pomorska pripovijest od A. Denefa, priredio Stjepan Širola. Karlovac. 71 str. 16ine. Cijena 20 nč. Ponajprije to nije prevedeno iz originala, već po njemačkom; i pisac je bio toliko iskren, pa je kazao: „priredio“. Sada imamo i mi „Indianergeschichte“, i to — potpunu. To je valjda božićnica Karlovčanima! Ali mislimo, da ima u njih nešto više i ukusa i samosvijesti nego u „priredjivača“, pa ne će nitko trošiti dva seksera na tu, u pravom smislu riječi, glupost. G. Širola uvijek ima peh, pa ide prevadjati ili priredjivati iz svih mogućih jezika najnevaljalije stvari. Ne znamo, kakova mu je pri tom namjera. Valjda nadje u kakom njemačkom starom „Familienblattu“ ove crtice, pa ih prevede — da dodje na glas „marljiva“ pisca. Gospodin je pedagog, izdaje dječji i pedagoški časopis („Škola“); — ali izdavati knjige kao „Gusarski dvor“ — to znači kvariti ukus. a ne odgajati. Već sami naslovi pojedinih glava (Varavo svjetlo; Kod morskih razbojnika; Otkriće; Bijeg; Neiščekivani doživljaji; Crne osnovce; Tajna se razriješuje) pokazuju, kakovoj vrsti „literature“ pripada engleska ova pripovijest. Pa tek onaj Osvald, koji sve spasava, pa tek oni ljudi, one lutke u rukama piščevim. To je sve možda za londonsku publiku najniže vrste; nama tih trica ne treba. Nama treba drugih prijevoda i drugih božićnica. *M.*

Iz luči in teme. Zložil E. Gangl. V Ljubljani. Tiskal in založil Rudolf Milic. 1897., mala 8°, str. 102. Cena eleg. vez. 1 gld.

Pod tem naslovom je izšla pred kratkem mična zbirka pesnic mladega pesnika E. Gangla, učitelja na c. kr. vadnici v Ljubljani. Večina pesnij je zagledala že beli dan — nekaj v „Lj. Zvonu“ (Rá-stislav), nekaj v „Dom in Svetu“.

Največ pesnij je lirskih, vendar nahajamo tudi umotvore epskega pesništva. Njegove romance „Bolni car“ (str. 22), „Pesem starega pevca“ (32), „Pred sliko“ (37), „Dve čaši“ (78), „Čarovnik“ (98), baladi „Kipar“ (66) in „Grajska hči“ (44) mu delajo vso čast, ter jih smemo prištevati k — dobrim. Neka posebna nežnost preveva pa one pesni, v katerih nam mladi pesnik opeva kras prirode — pozna se jim, da „iz srca so te pesni moje“. Ko vidi ves svet probujen k novemu življenju, želi si še sam, da

„Kakor cvet spomladi se razvija — V duši se razvijaj poezija! . . .“

Življenje pesnikovo je podobno življenju vsakega človeka, saj prinesle tudi njemu

„Radosti Rojenice — Nesreč so in prevar.“

Ko „nade pokopane zre oko plačoč“, tedaj ga v nesreči razvese-ljujejo sladki spomini in

„Ob njih pomlaja se srce, — Ob njih mu skrb in žalost mine“.

Na grob mu naj nasadé trnja, saj

„Trni v cvet odeti — Bodo na gomili — O življenju mojem — Govorili“.

Erotičnih pesnij najdemo le prav malo; toda tolikor jih je, niso vsakdanje prikazni na tem sicer jako bujnem polju. Cvetočo rožico prosi, naj se hitro razvija, da jo pripne ljubici na prsi; boljšo, srečnejšo bodočnost vidi, ko gleda v oko svoje drage . . . A pesnik ljubi tudi svoj narod, poveljuje njegove vrline ter si želi sloge mej brati.

Pesni „Vrata“ (41), „Okna“ (71) „Čarovnik“, „V drevoredu“ (86), kažejo nam, kako se je uglobil pesnik v človeško življenje, s kako paznim očesom ga opazuje . .

„Iz luči in iz teme — Nam zlito je življenje . . .“ — „Iz teme dviga v luč nas jasno — Moč, volja, hrepenjenje . . .“

Bridko resnico nam odkriva, ko pravi, da je

„Pač kolikrat takšno življenje, — Kot človek ustvari ga (sic!) sam!“

Pesnik ne daje nam najlepših naukov za življenje liki kaki „mo-ralni pridigi“, ampak uči neprisiljeno:

„V življenja knjigi čitam to . . . : — Ljudi po vrednosti notranji sodi, — Prijatelj in zaveznik njemu bodi, — Ki ti v dejanjih je prijatelj tvoj. — Besedam, licu nikdar ne verjemi, — Hinavec le je človek pre-prijazen“.

(Dve čaši.)

Razun petih gazel (53—57), od katerih pa je zadnja („Zvončku“) precej okorna, ni rabil pesnik stalnih oblik, kar se mu sme edino le odobravati. Jezik je gibčen in težko je najti mesta, kjer bi se ne uklonil pesnikovi misli; nazori njegovi o življenju so zdravi. Cela zbirka kaže, da pesniku poezija ni samo zabava, ampak tudi — sveto opravilo, katero pa spolnuje jako vestno, včasih se prevestno!

Mlajšim poetom se rado očita, da češče posnemajo „pesnikemojstre“ — to se je reklo o Gestrinu, Funtku, Pagliaruciju i dr. — O Ganglu pa kaj takega ne moremo trditi! Vidi se mu sicer, da je proučil vse slovenske pesnike — kaže nam to njegova tenika, posnemal jih pa (vsaj faktično) ni! —

Temu izdanju bi imeli še mnogo pripomniti, toda „si desint vires, tamen est laudanda voluntas!“ V kljub temu je pa Gangl simpatična oseba, ne samo v literaturi, temveč i drugod . . . Z mirno dušo lahko rečemo: Engelbert Gangl dela čast dičnemu slovenskemu učiteljstvu, ki naj le v obilnem številu poseti knjigarne, kjer se prodaja „Iz luči in teme“. — To velja pa tudi za druge.

J. Š. Miliusin.

Stebinger

Slučaji usode. Roman. Spisala Pavlina Pajkova. V Gorici 1897. Mala 8°, str. 343. Cena 72 kr. „Slovanska knjižnica“ snopič 65—68. Urejuje in izdaja Andrej Grabršček.

Malomarnost Slovencev za leposlovje se kaže dovolj jasno v tem, da tako imenitno podjetje kakor je „Slovanska knjižnica“ peša in, da njen založnik toži o deficitu — 1200 gl., ter še o večji vsoti zaostale naročnine. To žalostno uganko si rešimo tem težje, ako pomislimo, da so to Grabrščekovo podjetje hvalili vsi boljši slovenski listi in da znaša letoletna naročnina le 1 gl. 80 kr.! Da se je ta nebržnost polotila tudi mladine, daje nam jako malo upanja na boljšo hodočnost; kajti tega ne opažamo samo na „Slovanski knjižnici“, ampak tudi na „Ljublj. Zvonu“, ki se nahaja v skromno majhnem številu mej srednješolskim dijaštvom. Tužen[pojav, da nam je tako malo mar svoje duševne izobrazbe! Ali se naj tako malo zaveda svojega svetega poklica, ki nas čaka? Ali naj še sedanja mladina porabi nekdanje svoje najboljše moči v pogubnih strankarskih prepirih in vednih političkih bojih?! Ne, nikakor ne! Resnoba in prava mladeniška navdušenost vodi naj nas že sedaj v vsakem našem početju! To se mi je zdelo vredno pripomniti, predno spregovorim nekaj besed o najnovejšem proizvodu naše plodovite pisateljice.

Kakor v mnogih drugih povestih in razpravah, se kaže Pavlina Pajkova tudi v tem romanu goreča zagovornica in poveličevalka svojega spola. — Malvina se omoži na prigovarjanje svojega očima Vin-

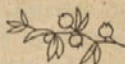
cenca pl. Kolarja z baronom Leopoldom N.; poslovodjem plinarne. Ta se vda razkošnemu življenju in ko skuša najti svojo srečo v igri, zgubi še 50.000 goldinarjev na borzi, kateri denar je poneveril svojemu uradu. Zapustivši ženo in otroka v največji bedi in sramoti, izgine še pravočasno pred pravico. Malvina biva nekaj časa pri svoji materi; a ko zapazi, da to očimu ni prijetno, odtegne se svojcev z zvijačo, češ da jo je povabil bogati stric njenega moža v Gradec — v resnici pa je odklonil jako odločno njeno prošnjo. V skrajni zapuščenosti skuša preživiti sebe in svojega otroka z marljivim delom: porabiti stričevo pomoč, ki ji hoče dati petdesetak, ne dopušča njen ženski ponos. Ko še v tej bedi izgubi jedino tolažbo — svojega otroka, reši jo iz tega obupnega stanja povabilo grajščakinje za družabnico na grad Rauhensstein na Tirolskem. Tu je preživela osem let v miru in zadovoljnosti, občudovana od mnogih gostov. Med tem časom se povrne Otmar, pastorek grajščakinje in pravi lastnik grada, s potovanja. Lepota Malvina in njeno odkritosrčno vedenje omami ga tako, da prosi za — njeno roko. Toda mej njenim obotavljanjem se dogodi usodepolni slučaj: Otmar je pripeljal s seboj nekega človeka, kakor je menil — mulatskega plemena, Malvina pa spozna v našemljencu svojega moža Leopolda, o katerem so pred časom raznesli listi novico, da je utonil pri Hamburgu. Leopold zahteva denarja od žene, da more zbežati iz nevarnega mu kraja; a njegov nerodni nastop sledečega večera je bil kriv, da se — vstrelji. Malvina razodene vse skrivnosti iz svojega življenja, tako tudi, da je bil Leopold njen mož. Te sramote grajščakinja ni mogla preživiti, kajti čez nekaj dnij potem dogodku umrje. Še enkrat poskuša pregovoriti Omar Malvino, toga brez uspeha; na njegovo prošnjo ostane le kot oskrbnica grada, on sam pa otide na tuje. Med tem umrje Leopoldov bogati stric ter zapusti vse svoje ogromno imetje Malvini. Ta naznani takoj Otmarju, da se je našel kupec grada po njegovi volji, naj se toraj skoro vrne domov. Kako se pa ta začudi, ko se mu predstavi Malvina kot „kupec grada“, ter želi ob enem s posestvom tudi — Otmarja, ki sprejme pogodbo s veseljem! Grad je bil odslej Malvinina lastnina, ker mu je ona na dan poroke izplačala 250.000 goldinarjev, katere je izročil Otmar tirolski deželi za dobrodejne namene . . .

V tem okvirju vrši se celo „dejanje“. Preveč je delovala domišljija pisateljice, a premalo razum. Ni čuda toraj, da je Malvina — glavna junakinja v romanu orisana preidealno — neverjetno. Vsakega očara njena lepota, katera se nam opisuje pri vsaki priložnosti na dolgo in široko, celo praktičnega strica — kako ne bi mladega Otmarja! To vam je prava apoteoza ženske krasote! Njeni ženski ponos, ki tu in tam prekorači svoje meje, ne dopušča ji, da bi tožila o svojih nezgodah;

vklanjati se, prositi, sprejemati dobrote zdi se ji nečastno. Najbližje realnosti je značaj Avrelije, prve ljubice Otmarja, ki mu je postala nezvesta; a ko se ta zopet povrne iz tujine, se mu laska na vse mogoče načine, zatrjuje mu svojo ljubezen, da bi ga zopet vjela u svoje zanjke ker vè, da je bogat . . . Poleg ljubkosumnosti do Malvine, diči jo tudi znana ženska lastnost — obrekovanje. V grajščakinji srečamo pravo emancipirano žensko, ki se rada razgovarja o umetnosti, politiki, ekonomiji . . . Leopold prvi mož Malvine, kaže se nam kot pravi izmeček človeške družbe. V njegovem sreču ne tli ni iskrica ljubezni do žene in otroka; prevara, umor in samomor onečaščujejo njegovo življenje. Njegov stric, bogati baron, ima čut le za denar ter prezira vse, kar nima „modre krvi“. V zadnji točki mu je jednak c. kr. hranilnični uradnik Vincenc pl. Kolar . . .

Čuditi se je res produktivnosti pisateljice, ki je obogatila slovensko leposlovje že z mnogimi spisi; toda želeli bi, da se uglobi nekoliko bolj v človeško življenje ter se ne prepusti popolnoma svoji bujni domišljaji. Na tak način dobijo njeni spisi vsaj malo objektivnosti. Da li pa ustrezali sedanji smeri leposlovja — realizmu, nato še misliti ni!

Janko Š. Miliusin.

Kazališna kronika.

(Studni.)

Drama. Nijemci imajo dvije velike trilogije dramske: to je Schillerov „Wallenstein“ i Grillparzerov „Das goldene Vliess“. Općinstvo će, osobito njemačko, radije gledati Schillera, jer je predmet iz povjesti njemačke, a i milieu je zanimljiviji; „Zlatno runo“ pak činit će se mnogom dosadno. No Grillparzerova je ideja mnogo dublja, općenitija. I sujet je prema tome: stara helenska priča o zlatnom runu, Friksu, Heli, Ajetu, Jazonu i Medeji, koju je obradilo mnogo pjesnika, osobito u doba klasično. No dok su drugi najviše gledali da uhvate vanjsku, efektnu stranu priče i od Medeje učinili zvijer (Euripid, Seneka), Grillparzer je zahvatio mnogo dublje u dno, u sam etski smisao priče. Sam naslov: „Zlatno runo“ kano da pripada samo prvome dijelu („Pogostim“ i „Argonauti“), u kojima je prikazana tragika ljudske pohlepe; ono služi samo kao predigra k trećem dijelu, s kojim bi se moglo vezati u toliko, što se u njem pokazuje, kako zlatno runo nikome nije donijelo koristi. Pravi se Grillparzerov genij ukazuje tek u trećem dijelu, u „Medeji“. On je pomno proučio sva vrela o toj priči i stvorio u Medeji

karakter, s kojim se u tragičnosti mogu mjeriti samo rijetki karakteri klasične drame. No Medeja zapravo i nije klasičan karakter. Možda ima u njoj više moderne tragike, nego n. pr. u „Mutter Erde“ Maksa Halbea, na koju je nalik po temeljnoj ideji, Medeju, divlju i bezbrižnu djevojku Kolbide, mirnu pod onim sivim nebom barbarskim, zavodi ljubav Jazona. Za volju njemu ostavlja sve i bježi snjim u Grčku; ali tamo je drugo nebo, drugi ljudi, drugi običaji: Medeji je sve to tuđe, neprijatno. A zlatno runo i kletva njegova osvećuju se na njima: od grada do grada tjeraju Jazona, Medeju i djecu njihovu. Junak očajava; pod veselim i vedrim grčkim suncem ne zanosi ga više tmurna i otajna Medeja: on je više ne ljubi. A kad dodju na dvor kralja Kreonta u Korint, probije taj tragični konflikt neobuzdano na javu. U veličajnom drugom činu polaganom gradacijom sudaraju se dva principa: muška, mlada i vrela sila u Jazonu, — i Medeja, očajana i prokleta Medeja, koja je sve žrtvovala za grčkoga junaka. I sad ona uvidja onaj jaz među njim i sobom, pa hoće da ga priveže uza se, hvata formingu u ruke i uči se umjetnosti njegove zemlje; tvrdi njeni prsti stadoše se plesti žicama, samo da rodnom pjesmom ugodi Jazonu. No on je ne može da ljubi: dok mu Kreuza, kći kraljeva i prijateljica mladosti njegove, spominje sve nevine igre u prošlosti, zanosi se Jazon jače no igda veseljem i vedrinom Grčke — i ne čuje Medejinih riječi: „Jazone, naučila sam jednu pjesmu!“ Medeja vidi, da joj Kreuza, — ne Kreuza, već cijela Helada otimlje ljubljenoga muža — i hoće da u odlučnom času zapjeva pjesmu. Ali — barbarska se njena ćut ne domišlja više helenskoj pjesmi; — i ona beznadno i distono prebire žicama forminge. Ovo je momenat od neopisive tragičke dubine. Od toga časa promeće se Medejin očaj u bijes; i ona jasnim psihološkim procesom napokon ubija istu svoju djecu, koja je ostaviše, uništava Kreuzu i kuću njezinu. A nad razvalinama propaloga grada diže se opet njena tvrda prikaza, dok dovikuje Jazonu lozinku prijegora i samozataje Vještica stare priče istupila je u Grillparzeru mjesto ženi; a ta je žena tako velika, tako čovječanska, kako ih je teško naći u svjetskoj literaturi. Kletve Medejine na onoga, koj ju je izveo iz rodne zemlje i oteo je životu, kanda odjekuju u mnogo akorda sadašnjom dramom. — Igralo se lijepo. Gdja. Strozzi našla je u Medeji karakter, koji joj najbolje uspijeva, i prikazala ju izvrsno. Prijevod gg. Begovića i Harambašića veoma je slab; trebalo bi više na to paziti, dok se prevadjaju djela, koja spadaju u svjetsku književnost.

U „Gradji za povjest književnosti hrvatske“, što izlazi pod redakcijom dra. M. Šrepela u akademijском izdanju, izišla je na svijet kajkavska komedija negdje iz dvadesetih godina (u drami se spominje 1825. god.) ovoga stoljeća. Jedna je to od onih deset, što ih Šafařík

spominje u svojoj povjesti južnoslovenske knjige. — „Baron Tamburlanović ili pelda nerazumnoga potrošliva“ joj je ime. Sadržaj joj je kratak: Baron Tamburlanović, zaveden od „hlepipeneza“ fiškala Vrtirepa, hoće da bude ekšelencija i da još više troši i šepiri se. No novaca nema; — i svaki čas dolaze majstori s kontom. Napokon mladi baron prijavi „nerazumnoga potrošliva“ sudu, te Tamburlanoviću oduzmu imanje, a Vrtirepa osudjuju na 12 godina galije... Možemo reći, da je to originalna brv. komedija, makar se u nečem opaža dojam starovjekih moralnih satira. Znatna je stvar i po tom, što se žigošu (pisac je po svoj prilici pop) prave hrvatske prilike. Realistično, gotovo precizno karakterisanje glavnih lica i milieua (služinčad u barona; majstori) diže joj vrijednost nad obične lakrdijaške satire u početku ovoga vijeka. Slabije je uspjela, da tako rečem, poučna strana ove satire: dobri karakteri (vijećnik i mladi baron) dosta su blijedi. Prebrzi razvoj čina i još gdješto odbit ćemo na dobu. Prava se vrijednost komedije ukazuje tek kod prikazivanja; glavna uloga našla je u g. Freudenreichu izvrsnog interpretatora. Komedija je pisana za sjemenište, pa nema toga radi u njoj ženskih lica. Pri tom nam se namiće pitanje: Zašto sad ne bi bilo ovakovih zabava na srednjim školama?

Uz „Tamburlanovića“ vidjesmo „Komediju bludnja“ (Commedy of errors) od Shakespearea. Bit će da je ova komedija najslabija medju tvorovima te vrsti u Avonskoga labuda. Ona je jedno od najmladjih njegovih djela (treće). Nema u njoj ni simbolizma „Sna ljetne noći“, ni besmrtnih figura „Noći sv. triju kralja“. Približuje se više lakrdiji. Svu radnju čine neprestani qui pro quo blizanaca gospodara Antifola i blizanaca slugu Dromija. Radnja je pozajmljena iz Plauta („Menachmi“); samo je Shakespeare i nevjerojatnost i napetost povećao time, što je umetnuo slugu. U tom se odvađa od starijih engleskih komedijografa, koji su prije njega isti predmet obradjivali („Historie of errors“ služila mu je kao direktni uzor). Karakteri nemaju ništa Shakespeareskoga; glavna snaga leži u gomilanju komičnih situacija i u nekim domišljajima, u kojima se očituje Shakespearski sarkazam. Zanimljivo je, što je u ovoj komediji sasma provedeno jedinstvo mjesta i vremena (sve se događa u jedan dan, u jednom gradu), na što pjesnik inače previše ne pazi. Komedija se ipak (najviše radi sjajne tehnike) uzdržala na pozornici. — Pohvaliti nam je izvrsni prijevod gosp. Šrabca. Glumilo se dobro.

Zovu današnji vijek „vijekom nerveze“. I s pravom. Eno se čitava literatura napunila sentimentalnosti; simbolizam hvata mah, a neka Wertherska reakcija hoće da uništi „znanstvenu“ beletristiku. „Es ist die Aufgabe jeder neuen Dichtung Grenzpfähle zu rücken“ piše Ibsen... No iz nekoliko decenija natrag gleda nas strogi mirni gradjanin, Emile

Augier, i hoće da nam dokaže, da je naše mišljenje bolesno, da je naša rehabilitacija palih ljudi samo fantom. Dok se diže kult patnje i samilost za pale žene, dovikuje nam on „Pustolovkom“ (premièra dne 24.), da je to sve opsjena, laž. No treba reći, da mu to nije uspjelo dokazati. „L'aventuriere“ je Augierovo drugo djelo; nije ni čudo, da je tehnika u njem nedotjerana. Dona Klorinda (gdjica. Mibičić), negdašnja glumica, hoće da se uda za staroga Monte Prade (g. Dimitrijić) i da bude jednaka gradjankama. No to joj prepriječi nagli dolazak sina starčeva, Fabricija (g. Rašković), koji ubrzo izigra Klorindu i njenoga brata (g. Freudenreich Dr.) Ušavši pod tuđim imenom u kuću, pričinja se pobjeglim poljskim grofom i tom „romantikom“ zasljepi Klorindu, te ona hoće da s njim pobjegne. Kad se otkrije varka, dogodi se nešto čudna: — Klorinda iskreno ljubi Fabricija. No — ipak mora iz kuće . . . Pita se: Je li Klorinda takva, da je nije moguće rehabilitirati? Augier je tu upao u protuslovlje, jer ju je prikazao na kraju poštenom ženom, koja pošteno ljubi. Toga radi je sve drugo dokazivanje odviše izvještačeno, advokatsko; kanda nema srca u tim logičkim dedukcijama. Regbi da se bojao svojom dramom direktno ošiniti svoje savremenike (čin se događa u Padovi u prošleme vijeku). Pravo je tek riješio Augier svoju tezu u „Olimpijinu braku“, na ustuk Dumasovim obranama demi-monda. Gradjanska krjepost . . . a u Njemačkoj dižu se „Osamljeni ljudi“ i „Jugend“ i „Mutter Erde“; a u Francuskoj kanda hoće da pišu replike na Dumasa i Augiera („Le loi d'homme“, „La vasalle“) . . .

Napokon vidjesmo ovaj mjesec (dne 27.) i jedan naš novitet; to je „Jadac“ komičara M. Dimitrijevića. „Jadac“ je narodni običaj: dvoje prekida neku kost u pileta, i kome kraći dio ostane, taj je jadac t. j. on treba da reče: „Znam!“ — prije nego primi bilo što iz ruke drugoga. Na ovom se osniva sva šala. Pravoga sadržaja nema; ili bolje reći — jezgra je stara stvar, sto puta ponovljena. (Sluga Nikola (g. Barbarić) prevari cincara Kir Stavru (g. pisac), da ga ljubi Mara (gdja. Šram), žena „Švabe“ Trešnika (g. Borštnik), konjaničkog časnika, koju cincar davno već snubi. On dolazi k njoj u kuću; ali se ispred supruga mora sakriti u brašno). Nema pravoga jedinstva ni simetrije; radnja se ne uzdiže nad lakrdiju. Ali je milieu oertan sasma realistički; život je bosanski izvrsno karakterizovan. Klasična je figura cincar Kir Stavra i njegova ljubav; u njem je g. pisac stvorio i glumom pravi tip i pokazao, kako se komičan karakter može da realistično prikazuje. Ostala su lica slabije karakterisana; osobito Mara, sa svojim dugim govorom o odnošaju medju slugom i gospodarom u Bosni. Zdrave šale i svjež narodni duh provijavaju cijeli komad. Kao dio bosanskoga života ima „Jadac“ znatnu vrijednost; inače ne. Samo još nešto zu guter Letzt! Pitanje: Što je glavna biljega srpskih drama? — Odgovor: To, da se u

njima mnogo pjeva . . . Pa i „Jadac“ ne može da bude bez toga; ako već nema kola ili zbora na pozornici, a ono se bar iza nje oglašuje bosanska pjesma. Ili je to možda zato, što je „Jadac“ na medji izmedju — — —?

H—v.

Pabirci po tuđim literaturama,

Tolstoj prema „duhoborcima“. Veliki pisac ruske zemlje zauzeo se za kaukasku sektu duhoboraca već par puta, poslije nečovječnih progona sa strane vladine. Tako i nedavno. Ove je godine već izdao brošuru: „Vremena se približavaju“, pa navješćuje rat vladi. U članku za duhoborce izrazuje karakteristično svoje nazore. Duhoborci 'su u mnogom slični Nazarenima: historički im je Krist slika onoga, što svaki od njih u duši nosi: božanstveni razum. Oni mole samo Boga, svece samo štiju. Svaki moli samo za sebe; crkava, slika ne trebaju. Iz sv. pisma uzimaju samo temeljne nauke. Svi su im ljudi jednaki, ne će ni duhovnih ni državnih glava, jer su svi ljudi griješni. U duši su protivni svakoj vladi, sudu i pravdanju, jer oni ne će da nikomu ništa na žao čine; oružje nositi i boj biti nije im dozvoljeno. Oni su radini, poštene, fizički jaki i lijepa izgleda. Prosjaka u njim nema. Isto su tako proti piću, pušenju i pretjeranom jelu. U zadnje se vrijeme bili stali buniti radi nosenja oružja, na koje ih je bila vlada silila, i spalili sve oružje. S toga su nastali spomenuti progoni.

Iz toga se lako razabire, da su to ljudi po Tolstojevu ukusu. U mnogom se slažu s njegovim naukama. I eto što on piše: — Najprije se obara na vladu, što uči ljude ubijanju bližnjega, te veli, da je vlada svemu zlu kriva, jer ne će da uvidi svoje zlo, protukršćansko stanovište. Pa dalje: „Ogromna se tragika sastoji u tomu, što vlade vladaju nad narodima, koji su svakim danom i satom sve više proniknuti duhom nauke Kristove . . . Vlade su činile svoje i nauka Kristova je činila svoje, dok je sve dublje i dublje prodirala u srca ljudi. I sada je došlo vrijeme, kada će djelo kršćanstva prehititi djelo vlada, jer je djelo kršćanstva božje djelo, a djelo je vlade — ljudsko . . .

— Što onda, ako mučenje ne postigne željeni uspjeh, ako budu mučeni još oduševljenije istinu priznavali i ako se očute uvijek veće mase ponukane, da slijede primjer duhoboraca? . . . Ne može se nazvati djelovanje tih ljudi zlim ili nekršćanskim . . . Još nije nikada nigdje bio progon nedužnih ljudi, a da ne bi dio progonitelja bio prešao k osvjedočenju progonjenih Čim država snosljivije postupa s ljudima,

koji ispovijedaju pravo kršćanstvo (Tolstojevo), tim će se brže suziti broj onih, što će služiti državi. Na svaki je pak način država radila sada na svoju propast. Što će tada nastati, kada prodje sve, na čemu se osniva sadanje društvo? — Ono će se dogoditi, što se dogoditi mora, što bude Bog odlučio, što stoji u suglasju s od njega u naša srca i pamet usadjenim zakonima . . . Propadne li država, to je samo dokaz, da je stvar, za koju je vojevala, protivna zapovijedima božjim . . . Još samo mala napetost — i Galilejac je pobjedio. Njegova pobjeda ne će imati strašne posljedice poganskoga gospodara, niti onaj mistički smisao sto mu ga teolozi pridodavaju, već jednostavni, jasni, svakomu razumljivi smisao, da će, budemo li mi srčano i muževno slijedili njegove zapovijedi, progoni pravih učenika Kristovih skoro prestati i tamnice, sudovi, vojske i prepiri . . . Tako Tolstoj. Sve veći misticizam.

„L'innocente“ od *Gabriela d'Anunzia* slabo je u nas poznat, a vrijedan je zanimanja i proučavanja, osobito gdje se u nas toliko napisalo o Tolstoju i o njegovoj „Kreutzerovoj sonati“, koja raspravlja isto pitanje. D'Anunzio pita: „Može li „bratska ljubav“ između supruge da opstoji i poslije toga, što su erotska čuvstva prenešena na druge osobe? Može li biti u braku čuvstvo bratinstva tako veliko, da se oboje supruge razumije i da si oprašta, trpeći zajedno pod kletvom nove jedne tudje ljubavi, i ako je bratsko čuvstvo kod obojice ili kod jednog od obojice ugasnulo?“ — Knjiga je sjevernjaka Tolstojâ napisana s očitom odvratnošću prema sjetilnoj ljubavi, dok je knjiga južnjaka d'Anunzia pisana s vjerom u ljubav i s oduševljenjem za nju; ali je očita i njegova bol zbog brutalnosti i nevjere te ljubavi. U d'Anunziovom romanu poništeni, krivi, erotiĉkim čuvstvom k zemlji pritisnuti supruzi padnu si u naruĉaj, razumiju se, plaĉu i — opraštaju si. Zašto, kako? Muž — nevjeran, žena nevjerna; oboje se voli, zakonom su svezani, išli su usporedno u životu, trpjeli su zajedno. Oni se s bolju vole, pa ĉekaju kobni trenutak, kada će se pokazati plod njenoga grijeha. Ona užasno pati; a i on s njom, kriv i sam, ĉisto ĉovjeĉanski, ljudski: on je razumije. Dodju ĉasovi u životu, kad prevlada neka jaka sila, koja nema u sebi ništa ni od morala, ni od dobra ni od zla, neki slijepi nagon; on prodire iz svojih nutrinja i krĉi si nove puteve. Sreća, velika sreća obuzima supruge, kad su si pali u naruĉaj; to je izvela silna, duboka bol; to nije traženo bratinstvo, već je to nužno čuvstvo ĉovjeĉnosti, ljubav ĉovjeka k ĉovjeku, koja se krije u dnu svaĉijega srca. Narav se veseli padu ljudskih bića; društvo, crkva i civilizovana kultura prokleše ih; muž i žena su rastavljeni, — ali ĉovjek prepoznaje ĉovjeka; ĉovjek oprašta i u plaĉu grli svog druga — nijemo,

ali čvrsto. Gotovo je nemoguće biti ženi bratom i mužu sestrom; nedostojno je i upravo divljački ostavljati jednog člana braka sama, jer je put sklizak. Spasiti treba pale; ali je najčasnije i sasma prirodno i lako biti — čovječan s ljudima, koji su slabi.

Muž misli, da mu je dozvoljena sva sloboda, a ženi da je zapovjedeno: „Čekaj strpljivo na muža, i kad dodje kući, miluj ga!“ To je zakon koga je sankcioniralo iskustvo kroz mnogo vijekova. Ali dolazi — treći. Narav nadjača. Muž čuti, da je nešto medju njime i medju ženom. On pati od sumnje kao što je i ona patila za dugih godina njegove nevjere, i kao što nju, grize sada i njega savjest. Oni se kao supruzi (po običnom zakoniku ljudskih uredaba) odaljuju; u istinu, oni su si bliži, svakim danom bliži kao — ljudi. I oni si — oproste. To je smisao (kako R. Jacobsenova kaže) ovoga romana d'Annunzia, koji je u neku ruku autobiografija njegova.

Giuseppe Finzi: Pagine autobiografiche. Ove „**Autobiografske strane**“ izvadjene su iz najboljih modernih (?) pisaca za porabu nuzgrednih škola. Marom izdavatelja Karla Clausena, koji je već mnogim knjigama obdario talijansku mladež u gimnazijama i licejima, ugledala je svjetlo i ova antologija neumornog prof. G. Finzia. Mladež ne će iz nje crpiti samo znanje, nego i moralnu pouku, jer su u njoj n. pr. najmarkantniji dijelovi autobiografije Viktora Alfieria, kojima će mladić lako utvrditi značaj; onda ima izvadaka iz Pellicova „Tamnovanja“ i „Uspomena“ Massima d'Azzeglia, tih rijetkih primjera duševne širine i divna stila; pa napokon nekoliko stranica Pallavicinia, Settembrinia, Ricottia i De Sanctisa. Pisac je htio takodjer da poda nekoliko strana živih pisaca „koji najviše interes pobudjuju“, pa je izabrao nešto iz „Uspomena“ Ristorovih, „Četrdeset godina umjetničkoga života“ Rossijeva i „Prve knjige“ Mantegazzine. Mnogo koristi i to, što je prof. Finzi pred svakim autorom napisao nekoliko „riječi uvoda“.

Occhipiunti Giorgio: „**Versi giovanili.**“ S predgovorom Augusta Licitro. — Mladi je pjesnik u prvim plodovima svoje mašte doista uspio; to nijesu obične mladenačke verzifikacije, već prave pjesme. Regbi da kod mladih pjesnika u Italiji nestaje malo po malo Leopardijeva pesimizma; i Occhipiunti znao je vješto da mu izbjegne, te ga samo na nekim mjestima raspoznajemo. Katolička štampa osobito hvali mladoga pjesnika, jer u njegovim pjesmama nema ničesa, što bi moglo vrijedjati vjeru i moral, — a to je danas u Italiji u istinu rijetko.

Drugi mladi pjesnik, Vincenzo Boccafurni, skupio je u elegantnoj knjižici tri svoje prekrasne ode moru: „**Al mare**“, spjevane u zanosu

za ljepotom i veličanstvom širokoga oceana, kojim je plovio na carskoj ladji „Vittorio Emanuele“ zajedno s časnicima i djacima pomorske akademije. Njima je i posvetio ovo djelo. V. K. O.

Eduard Rod o skandinavizmu. Danas, dok se na zapadu javlja reakcija protiv pisaca sjevera, koji su u lirici, romanu i drami jednako važno mjesto zahvatili u svjetskoj literaturi, dok Francuzi od Lemaitrea do Zole ustaju na obranu latinskoga genija, a Nijemac Stinde piše sarkastične pamflete protiv Ibsena, ne će biti suvišno, ako iznesemo, što znameniti francuski kritičar Rod (u svom članku „Le mouvement d'idées en France“) veli o skandinavizmu. „Poslije Rusa eto Skandinavaca: što su oni bili za roman, ovi su za dramu. O njima sudilo se jednako pristrano, ako ne i više nego prije. Kroz više godina lebdilo je Ibsenovo ime svima na ustima. Pozdravljali su u njemu apoštola nove religije, miješali njegove nazore s Tolstojevima, premda je među njima očita opreka. Od altruizma prešlo se na „kult sama sebe“, od doktrine požrtvovnosti na doktrinu o dužnostima prema sebi samomu, od pravila „ne opirati se zlu“ na teoriju o nekoj snazi, kakvu nam (jednako kao neki komadi norveške dramaturgije) razlažu slabo poznati spisi Nijemca Nietzschea. Koliko krasnih i relativno novih temata! (G. Lemaitre je doduše rekao, da su to samo obnovljena temata G. Sandove i socijalista od g. 1848.) Mnoga lica, koja do tada nijesu smjela na pozornicu, udjoše u trijumfu u kazalište. Malo je trebalo, te nije svećenik zamijenio mjernika ili pomorskog kapetana, te omiljele junake našeg večernjeg kazališta. G. Desgenais prikazujući svakakve inkarnacije kazivao nam je duge tirade o moralu, koji je radi svoje prostodušnosti dosta nejasan. Zapamtite međjutim, da je sav taj pokret dosta sitan, ograničen na krug književnika. Osim „Nore“, koja se prikazivala u „Vandevilleu“, komadi Ibsenovi nijesu mogli prijeći praga kazališta „Théâtre libre“ i „L'oeuvre“. Šire ih općinstvo nije tražilo. Ali je dojam njihov, makar ograničen, bio ipak znamenit. Jedan se čas mislilo, da će se oćutjeti sva njihova sila, i vidjeli smo, gdje se poslije Ibsena pojavio veliki njegov suparnik Björnson, onda Šved Strindberg; njih su obojica imali svoj čas slave. Za tim nekako bljedji, nejasni obrisi Kiellanda, Liea, Knuta Hamsuna, koji će svi ostati nekako u magli za nas, prije nego su se ustalili. Danas skandinavizam pada; ali kao i rusizam ostavlja za sobom tragove. No ne možemo, a da ne oćutimo dojam onakvog svijeta, kakav je Ibsenov, makar on nije među nama uskrisio staro kazalište. S ovim su prekinute sveze; a teško će ih biti obnoviti.“

Pod naslovom „*The Apotheosis of Novel under Queen Victoria*“ donio je engleski list „*Nineteenth Century*“ povodom jubileja kraljice Viktorije nacrt razvoja novije engleske pripovjedačke literature. I po kvantitetu i po kvalitetu za vladanja je kraljice Viktorije, veli autor Herbert, novela veoma lijepo cvala. Ona se bavi više vjerskim i moralnim problemima o budućnosti ljudstva, slobodnoj volji i socijalnim pitanjima, nego što djeluje na fantaziju i čuvstvo. I ljubavne povjesti već su zastarjele. U početku vladanja kraljice Viktorije pada rad Ch. Dickensa, Thackeraya i Ch. Bronteove. Charles Dickens (1812.—1870.) bio je apoštol političkih i filozofskih ideja, koje je na živim ljudima prikazivao. Jaki humor i iskrena satira mnogo je djelovala na njegove suvremenike, te se može nazvati pravim karateljem naroda. Čita ga sav engleski narod, premda mu je sad slava nekako manja. Inteligencija razumije najbolje W. M. Thackeraya (1811.—1863.) koji je kao pristaša tendencijozne, moralistične struje u literaturi, svom silom svoga talenta šibao mane suvremenika, osobito hipokritstvo. Ch. Bronteovu (1816.—1855.) mogli bismo nazvati subjektivnom spisateljicom: ona tako duboko čuti za svoje junake, da u njima živi, s njima trpi i raduje se. S toga i tako jasno riše duševne borbe. Pod pseudonimom Currer Bell napisala je romane: „*Jeanie Eyre*“, „*Shirlei*“ i „*Wilbete*“, koji su velik uspjeh postigli; osobito su u njima lijepi ženski karakteri. Druga žena, Mary Ewansova, poznata pod pseudonimom George Elliot (1819.—1890.) odlikuje se nasuprot objektivnim promatranjem života. Klasičke njene romane kviri to, što se nije mogla oteti modi svoga doba, nego je i u svojim romanima („*Adam Bede*“, „*The Mill on the Floss*“ i „*Middlemarch*“) propagirala apstraktne ideje Straussa i Feuerbacha. Mladež rado čita romane („*North and South*“, „*Cranford*“) štovateljice Bronteove, Elisabethe Gaskell, koja riše ponajviše spokojan život srednje klase u Engleskoj. Od višega društva bavio se literaturom lord Edward Bulwer Lytton (1805.—1873.), koji u „*Pelhamu*“ riše moral viših krugova. Kasniji su njegovi romani više šablonski, doktrinarski, puni poučnih ume-taka („*The Parisians*“ i „*Kenelm Chillinghy*“). Benjamin Beaconsfield Disraeli (1804.—1881.), literarni diletant, osnovao je svoje romane na političkoj podlozi; s toga su i zastarjeli. Bolji su politički romani A. Trollopea (1815.—1882.), engleskoga Suea, kojemu lakoumnost izradbe kviri jedri humor talenta. Tendencijozni roman zastupa Ch. Knigsley 1819.—1875.), koji se bori protiv premoći imućne stranke ljudstva. Prekrasno riše prirodu. Uz njega je Ch. Rade, koji radi, kako bi pomogao bolesnicima i uznicima. Laku hranu davao je općinstvu šezdesetih godina Wilkie Collins, koji ima lijepu formu i zanimljiv sadržaj. Glava je sadašnjih pripovjedača George Meredith, radi duboka čuvstva i jasna crtanja života. S njim se takmi Thomas Hardy (1840.) Znamenit je i

nedavno umrli R. Stevenson. Od žena su znatne: Marketa Oliphant, Mary Braddon (Mrs. Maxwell), Mary Humphry Ward, koja zastupa najnoviji smjer. Savremenom engleskom romanu nedostaje živosti; pored znatnih pisaca, kao što su Walter Besant, Dr. Conan Doyle, Fr. Austey J. Zangwill nastalo je za engleski roman doba dekadence.

Sasma osobito mjesto u norveškoj literaturi zauzima **Aleksandar Kielland**. On crta jedino provincijalni život u norveškom malogradu.

Došavši iz Parisa, prikazao se prije više od 30 godina općinstvu zbirkom novela. Kasnije dodjoše romani, koji izadjoše jedah za drugim, svi odlični rijetkim pišćevim darom. Kielland nije nikakav psiholog u pravom smislu te riječi, ali on je crtač prvoga reda, fini satiričar s jasnim, glatkim jezikom, umjetnik forme. Njegovi romani spadaju u naturalističku školu i obradjuju promišljenom ironijom život norveškoga malograda. U norveškoj je literaturi Kielland izvršio posebnu zadaću. U roman uveo je veću živahnost, nego što je do tada bilo; on ga je doveo u akciju. Toga radi riše bolje društvo, nego duševne faze. U svojim je knjigama stvorio povorku osobitih ljudi, koji su u norveškoj literaturi jedini — živahni, jasni, tipični.

Jedno vrijeme bio je Kielland i u nutrnjoj politici Norveške faktor. Zatražiše za nj u narodnoj skupštini pjesničku pripomoć, koju su već nekoji od norveških pisaca imali. Ali se narodna skupština u tom pitanju razdijeli u dva tabora, — i njegov prijedlog bude zabačen. Eskimi među narodnim zastupnicima bijahu saznali, da Kielland kao pisac nije baš ortodokсни luteran, pa ih to razjedilo. Radi toga se razdijelila i ljevica, velika narodna stranka, pa se već nikad nije sasma složila. Od toga dana bila je desnica za dugo tamo najjača stranka.

Na mladu Norvešku djelovao je Kielland silno. Njegove su knjige veoma poučne i zanimljive; često je napadno na konservativnu opoziciju i norveškoj mladosti poslužio u svakoj prilici svojom ustrajnošću. Postojan kao stražar napada duhovito svojim sarkazmima društvo, koje je nakanio ocrtati; njegovo jako pero otkriva neprestano crvljive strane toga društva; — a tisuće čitaju njegove knjige.

Ipak su još raširenije knjige **Jonasa Liea**, možda zato, što su bezazlenije i umjerenije u svojoj opoziciji. Jonas je Lie zahvatio drugi terrain: različne vrste obiteljskoga života — taj život na kopnu i na moru, u koljebama, u seljačkoj kući i u stanu činovničkom. Više svega — Lie je pripovjedač; njegove te knjige više zabavljaju, nego poučavaju. Crta način, kako žive muž i žena, kako su prema svojoj djeci, kako se brinu za kuću. Za socijalne reforme ne radi, makar je kao i drugi pisci u doba realističke perijode nastojao, da društvo pro-

učava, reformira i napada. Zahvalno općinstvo u Norveškoj i Danskoj ljubi njegovu ljubaznu narav i originalni talenat.

Duh je Lieov naivan, spontan, srce dobro. Pripovijesti su mu bez trnja; pripovijeda ih regbi pri svjetiljci, naslonjen u naslonjaču, pa razveseljuje svu obitelj. Od svih norveških pisaca čitaju ga poslije Björnsona najradije. Najpopularniji je među ribarima, kojima prikazuje život u divnim romanima; i dugo će ga se Norveška sjećati, jer je sam dobar i jer im je podao mnoge tople pripovijesti o dobrim ljudima na kopnu i na moru. (*Hamsun*).

Biografije.

Swift.

Engleska je republika s vladom Cromwella i licumjernih pobožnjaka puritanaca bila pala. (1649—1660). Stuartovci se dižu, narodu je omrznuo puritanstvo, koje je postalo kasnije puka karikatura. Izgubile su se krjeposti starih puritanaca pod Elizabetom (1558—1603). Karla II. je narod jedva dočekao, ali ga je naskoro protestantski živalj prinudio, da izda „Habeas corpusactu“ (1679); on je zbacio ministarstvo „Cabal“. Karla naslijedi Jakov II. (1685—88) strogi apsolutista, naginjući katolicizmu; „Whigi“ (stranka puka, isprva pobožni puritanski seljaci u Škotskoj) htjeli su ga zbaciti s prijestolja, a „Tories“ (dvorska stranka, isprva katolički bjegunci Irske) radili su o tom, kako da ga uzdrže. Engleska revolucija (1688) zbaci Jakova, obnovi ustavno vladanje i pozove Vilima III. Oranjskoga (1689—1702). U parlamentu su još uvijek Whigi i Tories razvijali svoje puste teorije; ali to su bili samo barjaci, a u istinu su te stranke održavali samo osobni i narodno-ekonomski interesi. Vilima naslijedi Ana Stuart (1702—14) i digne Tories. Juraj Hanoveranski (1714—27) je uz ministra Walpoleo nekako uzdržao mir, kano i Juraj II. (1727—60), pa se u sve ovo doba bila razvila i velika književna djelatnost.

U to doba živi Jonata Swift, najveći engleski satirik. Rodio se u Cashellu u Irskoj god. 1667, 30. XI. a umro je god. 1745, 29. X., u sv. Patriciju u Irskoj. Swift je zanimiv i kao pisac i kao karakter. On je bio pisac pripovijesti, pamfleta, članaka i pjesama. Sve mu radnje nose na sebi biljeg njegovog posebnog značaja.

Na svijetu ima samo dvoje, što se može da složi sa životom, veli Taine, a to je: sasma običan ili velik, pregledan, svestran, harmoničan

duh. Prvo je svojstvo običnih ljudi, drugo umjetnika i filozofa. Jedni ne vide ništa, drugi vide sve. Jedni gledaju samo na površinu, njima imponuje sjaj, uzvišeni, naduti, šuplji ton gromkih riječi, oni smatraju običaj pravom, i čini im se sasvim opravdano ono mišljenje, da je guska samo zato na svijetu, da bude spečena. Filozofi pako prodiru u biće stvari, razjašnjaju unutarnji mehanizam, zanimaju ih tudje boli; u ideji države nalaze jamstvo dobra života; svijet je za njih velebna drama, silna evolucija. U religiji će ti ljudi naći uzvišene istine prikrivene dogmama i simbolima, a u znanosti stalne principe. Takav čovjek može da ubije samo svaku mržnju pomišlju na ništavilo ili pak s pogleda na veličajnost perspektive svijeta; on će u prividnim protuslovljima razotkrivati divnu, uzvišenu harmoniju. Uzvišen nad jedne, a niži od drugih, vidio je Swift na svijetu samo zloću i sama protuslovlja; on nije vidio dobra, nije osjećao harmonije. U njegovim djelima vidimo, kako diže krinku i sve ono, što nas opsjenjuje i kod za ljude najuzvišenijih stvari. On nam prikazuje vjeru i ljubav, pravdu, ljepotu, krjepost i strast takovom hladnoćom, takovim mirnim cinizmom, da mi vidimo pred sobom same krpe, koje je on sam potrgao tako blizu, da gubimo svaku opsjenu.

Pred njim pada i prava i kriva veličina; stvari, što ih on prima u ruke gube svoj nimbus, on istisne iz njih i pravu ljepotu i opiše sve nelijepe i samo nelijepe strane. Swift je sličan liječniku, što para truplo i prima u ruke srce, pa ga reže i hladno proučava. On ne će ni da se komu sviđa, ni da koga pridobije za sebe, niti da razveseli niti da koga gane. Izražava se prosto, točno, običnim prisposodobama. Swift je mizantrop, ali on ne će da u njegovim djelima probije njegova bol na javu; zato opisuje sve točno poput službenoga izvještaja, pa tako dolazi, te daje najfantastičnijem romanu („Putevi Guliwera“) lice kakoga točnoga izvještaja. Swift je silno ponosan duh despotski; on je kazao: „Ja ne ću nikada za sebe moliti“. On je težio za silom, za moći, tražio je toliko mjesta, pa je dobio samo dekanat. On je prijateljvao s Vilimom III., ali svoga ujedljivoga tona u govoru nije ni s kraljem promijenio.

Osobitim se je bijesom obarao na svoje protivnike: bez logike (on je još u školi nada sve zamrzio logiku, bez fraza, on je s nekim divljim smiješkom, s nekom pustom ironijom sipao strijele. Jednom je silio jednu groficu da mu nešto pjeva, pa joj govorio: „Ja vam zabranjujem, da me držite za prostog popa. Pjevajte, kad vam ja to zapovijedam“.

Swift nije dao ni sebi ni drugima da mirno žive. Koliko li nije upotrebio sredstava, da sklone neku Johnsonovu, koju je opjevao pod imenom „Stella“, da podje za nj. Ali kad je ona došla k njemu, nije

ju vjenčao, nego je šestnaest godina živio s njom u odnošaju u istinu platoničkom. Tek onda je privolio na tajnu ženidbu (1716); ali ni ta ženidba nije promijenila odnošaja medju njim i ženom, koja je par godina kasnije umrla od tuge. Još je jednu ženu ubila njegova hladnoća. Bila je to Ester Van Homrig, što ju je opjevao pod imenom „Vanessa“. Ta ga je djevojka slijedila na svakom koraku i dva mu je puta ponudila svoju ruku. On ju je odbio. I kada je ona čula od žene Swiftove, da joj se nije ničemu nadati i kada joj je sam Swift bijesan dao silno hladan odgovor — umre. A Swift, koji ju je ljubio više nego ženu, očajavaše. Javno se mnijenje bilo diglo proti njemu i prijatelji ga ostavili, a on je patio silne muke. No nije se nikomu tužio; on je udilj odbijao sve od sebe. On se pokazao nezahvalan i prema dobromu stricu Temple-u. Bio je potražio i biskupsku čast, ali mu je Ana nije podijelila i tada, samo da si digne glas, napisao je „Pisma prodavača kruha“, kojim je spisom, punim oporbe, opet stekao simpatije nižih slojeva Irske.

Nego dva su njegova najbolja djela „A Tale of a Pub“ i „Guliwerova putovanja“. U prvoj pripovijesti izrugava se svakoj znanosti, istini i osobito vjeri. Za njega je to sve — odijelo, koje krije osobne interese. Tu se priča o troje braće (Luter, Kalvin i katolička crkva), kako se svade radi — kaputa. Ali ipak je najpopularnije i u svim gotovo jezicima prevedeno i za djecu preradjivano djelo: „Guliwerova putovanja“. Dijeli se na dva dijela: „Put u Liliput ili u zemlju patuljaka“ i „Put u Brobdingang ili u zemlju gorostasa“. Tu nam priča putopisnom točnosti običaje ljudi; i mi uvidjamo svu ludost tih patuljaka i tih gorostasa, u kojima je Swift ocrtao nas obične ljude. Temeljno je tuj njegovo načelo: kako postaje sve smiješno i ludo, kada promatramo sve naše težnje, časti, običaje, svetinje i jednom riječju cio naš život s višega ili pak s nižega gledišta. Kako je smiješna ona samosvijest patuljaka u Liliputu i kako se on uzaludu napreže, da dokaže ljudma u Brobdingangu, da nije životinja, već čovjek i da ima domovinu, kralja i milijune braće. Zanimiv je i onaj stavak, kada on gleda golotinju kraljevih kćeri: „Njihova mi se koža pričinjala tvrdom, veoma slabo sastavljenom, od različitih boja, sa porazbacanim pjegama, širokim poput pladnja; njihove duge, raspuštene mi se kose pričinjale svežnjima konopa. Odatle treba zaključiti, da ljepota žena, što nam uzrokuje toliko strasti, nije nego imaginarna stvar.“ To je ideja cijeloga djela. Sve ima svoju vrijednost i ljepotu i uzvišenost samo u toliko, u koliko si mi to sve umišljamo. S toga je on gledišta promatrao život, pa je očito, da ga je on, okružen nesrećama, vidio jako crnim, kad mu je digao velo. Pri koncu mu se života, osobito poslije smrti Esterove, već bio pomutio um. Jednom je bio stao pred jednim usahlim drve-

tom i čuli su ga, gdje govori: „Ja ću biti kano i ovo drvo, ja ću početi ginuti od glave“. Govorio nije ništa, nije mogao mjesec dana spavati, htio je da si izkopa oko i pet ga je moralo ljudi držati, dok nije napokon um'ro uz riječi: „Ja sam lud“. Sav je imetak ostavio podignuću ludnice.

Swift spada u red onih neskladnih naravi kao što su Hamlet, Byron, Manfred, Puškin. To su veliki patnici, žrtve svoje naravi, žrtve burnih, prelaznih perijoda, ljudi bolji od svojih zemljaka, koji osjećaju njihovu podlost i ludost. Duše su to osamljene, koje izazivlju na sebe gnjev savremenika, koje ne mogu da nadju sklada ni harmonije. Ti ljudi teže više nego itko za slobodom, pa osjećaju okove više nego drugi; oni samo ruše, a baš ništa ne sagrađe: njihove riječi nose obilježje pamfleta.

M.

Mlada Hrvatska.

II.

Dolazimo do Scile i Karibde: valja nam govoriti o naobrazbi hrvatske mladosti.

Jer većina mladeži ni ne dohvaća pravo pojam i opseg naobrazbe. Ima u njoj i „aristokrata“, koji smatraju inteligencijom flirt, modne kravate i dvije tri francuske ili engleske fraze . . . O tima nije vrijedno govoriti. Ta ima mnogo drugih, koji su radi da se naobrazu, a ne znaju kako. Borba za kruh uništava tisuće; svi skupljaju sredstva, kako da se održe u tom boju, boju materijalnom: uče se i proučavaju sve moguće „praktične“ znanosti itd., — jer treba steći kruh. Misle, da je sve svršeno s tim, ako dobiješ par desetaka forinti na mjesec. I onda, ako ih imaju, ne žacaju se nikakvog sredstva, da ih zadrže. Tko ne pozna primjere? — Misle nekoji, da je u tom novcu, što su dobili za znanje svoje, temelj njihovu društvenom položaju i sreći, — da je cilj postignut. Ne znaju, da ima gori glad i gora nevolja od materijalne: — glad duševni. Zar je zadaća čovjeka, da dobije službu? Kod nas se na žalost u mnogim prilikama tako računa. Kud i kamo veći grijeh je, dok mladež zaboravlja na pravi cilj čovjeka: da svoje „ja“ ojači i održi ne u borbi o kruh, nego u komešanju duševnih pokreta, u navali života. Naobrazba treba da mu bude oružje. Nije dosta, da rezigniranim uzdahom predješ preko neuspjeha i razočaranja; život traži otpora, sile. A te sile treba da su za borbu izvježbane, treba da poznaju, što život traži i što može dati. Iz duševnoga kapitala svih vijekova prisvojiti si, što je najvažnije i po razvitak sopstvenosti najkorisnije — to je eto zadaća naobrazbe.

Prema tomu ne valja misliti, da je naobrazba skup nekoga znanja o grčkoj slovnici i o par brojeva iz povjesti. To je krivo mnijenje. Naobražen čovjek je onaj, koji dobro poznaje smisao i svrhu života, koji prodire u sav mehanizam ljudskih uredaba, u sve faze i zla naša od davnine do danas.

„Što“, reći će tko, „dakle sve naše učenje ne valja ništa?“ — Ne. Doklegodj u latinskom i grčkom ne dolazimo dalje od slovnicičkog tumačenja Platona i Demostena, dok se u povjesti zabavljamo pričama i brojevima, dok filozofiju i fiziku učimo na pamet, a u matematici gledamo najvećeg djačkog neprijatelja, — dotle sve naše učenje ne će vrijediti ništa. Mekaničku stranu nauke ne treba držati naobrazbom. Isto tako i nepotrebne, upravo smiješne detalje. Tko je bio bolje obrazovan čovjek: onaj Aleksandrinac, koji je cijeloga Homera u sitnice prorešetao, da prebroji, koliko puta u njem dolazi slovo alfa, — ili onaj mladić grčki, koji je tu istu Ilijadu slušao, dohvaćao, njom se zanašao —?

Tako isto ne će naša nauka vrijediti ništa, dok budemo htjeli, da s par sentencija briljiramo pred prostotom ili da školskim frazama zamazemo ljudima oči. Ne rugamo se badava sredovječnim fratrima, koji mišljahu, da se ljepota Vergila sastoji u onoj njegovoj izreci, koja se može upotrebiti za vodenu juhu . . . I t. zv. njemačku suhoparnost i cjepidlačenje takodjer u nas ismjehavaju. No ne držimo li se i mi sami tih sitnica, nije li, objektivno uzeto, sve naše uživanje u njima, u tom vanjskom, sitničarskom, krivom znanju. To je takodjer jedan uzrok onoj našoj površnosti, koja nam bilježi gotovo cijelu literaturu. Diletantizam.

Naši djaci misle, da je dosta pročitati dva novinska feljtona i jednom poći na „Sablasti“, da možeš važno i suvereno raspravljati o Ibsenu! Zaman! Današnji napredak znanosti traži od svakoga, da se udubi u stvar; i u literaturi prevladjuje refleksija. Prošla su vremena, kad su verzifikatori bili pjesnici, a filolozi prvi literarni kritičari. Kod nas pak ljudi se hvataju jedne misli, i — pošto ne ogledaju stvar sa svake strane — sve mjere jednom mjerom. Pristranost vidimo u svem sudjenju djaka, da i ne govorimo o onima, koji bi htjeli biti političari. Mjesto površnih novinarskih članaka prihvatimo ozbiljnu knjigu o važnim društvenim pitanjima. Mjesto vijesti, što ih pod rubrikom „Prosvjeta“ brzo i nespretno nabere koji reporter, uhvatimo o tom knjige, proučavajmo ih i razmišljajmo o njima. Netko je rekao, da je prava vrijednost knjige u tom, što pobudjuje na razmišljanje. Ne znamo, kakve da refleksije pribereš iz frazerske notice u novinama. No mladež na žalost najviše i najradije guta ove notice i zadovoljna je, ako u društvu zna štogodj lanuti o kakvom vicu Götheovom. — — Možda

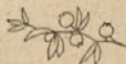
baš zato upadamo odviše u osobnosti i sve naše ljude sudimo po naj-nevažnijim njihovim riječima i činima.

Djak dodje s deset godina na gimnaziju ili realku. Isprva ili uči mekanički samo školske predmete ili pak ne uči ništa. Ovo je drugo gotovo još gore. Dodje u treći, četvrti razred. Onima, koji su isprva „bubali“, smalakše obično snaga i volja; — a drugi po starom „pro-laze“. Kad dodju do toga, da zrelije promišljaju i sude, ne znaju pravo svrhe nauke. Uči se obično za red, makar djaci u društvu briljiraju onom „Non scholae —“. Nekoje sasma slomi mekanično učenje kroz tolike godine: najposlije ni nemaju gotovo svojih misli. Drugi se protuku, prevale i maturu i — — I na univerzi nastaje opet specijalna nauka, koja ne može da oplemeni duh uopće. Tako dodjemo do ljudi, kojima je sve njihovo zvanje i njihov kruh, do mašina uredskih. A gdje su sile narodu, gdje faktori zdravoga društva?

Škola sama, to je jasno, ne može da poda opću naobrazbu. To se ni ne traži od nje. Ona treba samo da daje direktivu, sustav. Suha nauka po sebi beskorisna je. Primjera ima dosta. Ono par crta iz njemačke literarne povjesti ne će nikomu biti od koristi. Nego treba, privatnom lekturom (kad već školskim predavanjem nije moguće) udupsti se u svu tu masu produkata, spoznati duh naroda, njegovati ciljeve i faze njegova razvitka. Samo takve su slike onaj primjer, o kom Livij u svom predgovoru govori. S povješću je isto tako. Nije po duševni razvitak ama baš ni od kakve važnosti kratak studij povjesti, kako ga, pored ogromnoga materijala, može da poda škola. Čitajmo Maculaya, što o tom veli. — Privatne lektire gotoro ni nema ili je bez reda i koristi.

Nije bolje ni u drugim vrelima naobrazbe. Čemu n. pr. idu naši djaci u kazalište? — Da se pozabave, da vide; — a ne da čuju, da razmišljaju. Hamlet se gleda radi duha, a ne duh radi Hamleta, — to je vječna pjesma. Toga radi i rijetki dolaze u politici dalje od vike, u pjesmi dalje od verzifikacije, u sudjenju dalje od osobnosti, u zvanju dalje od ureda. Sve su to teške rane. Treba se popraviti; treba uvidjeti, da je težak grijeh narodu i ljudstvu u nepovrat baciti osam naj-ljepših godina; treba shvatiti školu i nauku s višega stanovišta. Treba biti na čistu o zadaći čovjeka, da uzmogneš s voljom prihvatiti sredstva, kojim ćeš ju izvršiti. U naših djaka ne vidimo mnogo te dobre volje.

Jer da je ima, hrvatski bi djaci mnogo bolje njegovali privatnu lekturu. Tim ćemo se pozabaviti u idućem poglavlju.

Mlada Slovenska.

I.

Hrvatsko dijaštvo je podalo nam, mladim Slovencem, roko, katera smo se mi takoj poprijeli in jo prijateljski stisnili. Kako bi je tudi ne! Nismo že itak bili mnogo časa mej seboj v nekakem čudnem odnošaju, ki nam sigurno ni nič koristil, temveč — recimo naravnost! — mnogo škodil! Nismo li bili predolgo vrsto let drug drugemu otuženi?! Sedaj mora pa to nehati; mi, mladina, moramo gledati, da se bolje spoznamo, da se zblizimo, kajti le v mejsobnem, složnem delovanju je mogoč napredek! — Slovenci smo mal narod. Moremo li mi sami v širnem, velikem sveti priti sploh kedaj do kake veljave?! Mogoče, a mi pri najboljši volji (odkrito povedano) jako dvomimo. Sigurni smo sicer, da nas bode marsikdo zavrnil, da smo črnogledi nihilisti, brezdomovinci i t. d. Bodi pa kakor koli: vendar istina je, gola istina, da 15 ljudij več premore kot pet... Česar mi sami ne moremo učiniti, to stvorimo lahko s pomočjo, recte: v zvezi s drugimi! Slovenci smo premajhni; ne bomo li več dosegli ako se združimo s brati, s Hrvati?! Vsaj smo sinovi jedne majke, sinovi Slave!

Naše duševno obzorje je majhno, jako majhno. Vedno se suče le okoli jednega in istega predmeta. No ni čuda! Nam je li bilo tudi povečati je mogoče? Mi bi rekli: ne! Kdor je le kdaj videl „disciplinarne rede“ kranjskih (slovenskih ne, ker jih nimamo!) gimnazij, realk, učiteljišč (i drugje ni dosti bolje, a vsekako vsaj nekoliko!) nam mora pritrčiti. Dijaki se vklepajo v ozke, preozke sponse; pristopni jim niso širši krogi — pohajati ne smejo nikakih drnštev, ni literarnih, nikakih zabav, ki jih prirerajo nedijaki. Dovoljeno jim je le drsališče, plešišče pod kontrolo in gledišče, ki je pa le v Ljubljani. Ne trdimo, da ni to „dobro“ — trdimo le, da to omejuje že itak ozko duševno obzorje naše! Ako bi se slovenski dijak istinito vestno držal predpisanih postav, bi prišel kakor zaboden voliček iz gimnazije v svet, kjer bi se mu vse rugalo. (Morda se pa to hoče!?) Dobro se še spominjamo besed, ki jih je v početku tega leta izrekel gimnazijski profesor (po rodu Slovenec), pisatelj črtic, povestij in novel, govoreč o dolžnostih dijaka: „Dijak naj gleda le na to, kako bi svoje latinske, grške in matematične naloge izvršil, na drugo mu pa ni treba gledati — ga tudi nič ne briga! To velja posebno za tiste (je pripomnil veleučeni gospod profesor), ki „pišejo“ in ki svoje „duha proizvode“ obelodanjujejo. Kako more „ein solcher Fratz“ (bilo je v sedmem gimnazijskem razredu!) kaj pametnega spisati!!!“ — Res je dolžnost vsakega učenca v prvi vrsti zadostiti dolžnostim svojim — ko pa to izvrši, sme pa po našem mnenju i kaj drugega delati, bodi

i to, da kaj napiše... In če hoče to dati v javnost — če je dobro — slobodno mu! Znano je, da je odlični francoski pisatelj, Viktor Hugo, s petnajstimi leti zložil odo, za kojoj je dobil od pariške akademije prvo nagrado... I naš Josip Jurčič je jako mlad jel pisati povesti — u sedmi šoli je pa napisal povest „Jurij Kozjak, slovenski Janičar“, ki je bila tiskana v koledarju „družbe sv. Mohorja in Fortunata“, leta 1864.

Sedaj si pa oglejmo, koliko smo sami krivi, da si ne razširimo obzorja. V prvi vrsti smo preozkosrčni — bojimo se tujine! Moderne reči se nam nekako gabijo. Nasprotniki smo vsemu novemu! — Res smo se v najnovejši začeli dvigati. Mej delavnimi močmi v naši literaturi vidimo nova imena... Iv. Saveljev (Iv. Cankar), Kazimir Radič (Drgane), Aleksej Nikolajev-Gojko (Župančič), Zor (Zvonoslav, Mihajlov), Alexandrov, Laščan... Govčkar, Murnik, Karol Dolenc, Orel, Nigrin, Vrtnik... Fr. Vidic, Zlogonski, Severin... — kdo so to? — Mladina, ki se od nekaterih hvali kot nadarjena, nadebujna, od nekaterih kot pokvarjena, nemoralna... Preštudirajmo njihova dela; mnogo obetajoči talenti — a večina brez pravega obzorja! Ni čudno; nekateri so jedva zapustili sivo gimnazijsko poslopje, nekateri pa še drgnejo z nami vred hlače po klopih in nestrpno gledajo skozi velika šolska okna želeč le tja ven v „svet slobodni...“ In prav imajo. V svet! Spoznajmo ljudi, njihove običaje, navade, njihova svojstva, njihov popolni društveni pokret! Preglejmo jih popolnoma; dobro si vzemimo in ohranimo — naposljed pa nesimo liki kitajskim pustolovcem ta dragoceni, najdeni „žen-šen“ domov ter ga podajmo narodu svojemu. In narod nam bo hvaležen, kajti koristili bodemo njemu i sebe ne zabivši.

Kedaj naj se človek uči? — V mladosti! Da, mladost, to je ona zlata doba, v kateri se moramo pripravljati za poznejše, bodoče življenje. In kaka naj bo ta priprava? Prvič in drugič in tretjič: razširiti nam treba duševno obzorje! Kako to? Pridobiti si moramo znanja, pridobiti izkustev — postati moramo zreli! Učiti se moramo jezikov naših bratov, učiti (in naučiti!) hrvatski, česki, ruski... slediti delovanju vseh teh narodov, zanimati se za vse, kar le koristnega pri njih vidimo. — Marsikdo nam bo ugovarjal: kako mi je mogoče naučiti se vsega tega — učiniti sve to. Itak imam že premalo časa, premalo časa za to, za ono... Končno je pa že vsejedno, če znam ali ne... Ne tako, prijatelj, pomni: kolikor znaš, toliko veljaš! Posebno mi, Slovenci, moramo gledati, da se tem več naučimo, da — ptujcu imponiramo s znanjem svojim in tako povečamo čast naroda svojega!

Ne bodimo jednostranski — ne bojmo se širih, novih idej, ne bojmo se tujine! Bodimo pa objednem tudi iskreni, goreči rodoljubi,

ki delajo marljivo, neutrudno in stvarno. Ne posnemajmo one mladine, ki je le za „slavnostne govornike“ na hrupnih komerskih in za voditelje — plesov pri raznih „večerih“, temveč bodimo celi možje!

Velika, težka naloga nas torej še čaka, mladina slovenska . . . mnogo bomo še morali poskusiti in pretrpeti, predno se izpolnijo naše lepe ideje, naši krasni načrti. In izvršili jih bomo in to tem sigurneje, ake se oklenemo brátov svojih, vrlih Hrvatov — ako se oklenemo svojega glasila „Nove Nade“ ter jo s peresom in gmotno podpremo, da bode mogla biti kos svoji zadači!

Iz djačkih krugova.

Iz prijateljevega pisma posnemamo sledeče, kar bo — kakor upamo — sigurno razveselilo naše čitatelje :

„— — — Resnica je, naj reče kdo, kar hoče, da i na naši gimnaziji niso slovenski dijaki tako mrtvo zaspani, kako bi človek na prvi pogled mislil, temveč, da se i oni vnemajo za dobre, koristne in lepe domače umetnosti — le dramiti, buditi, nauduševati jih je treba . . .

Navdušenje in zanimanje za slovensko stvar se je prav posebno pokazalo pri nas v nedeljo 7. nov. 1897. ob priliki otvoritve I. dijaškega stenografskega venčka“ na naši višji gimnaziji*). Slavni učiteljski zbor mi je namreč soglasno dovolil, da smem po prestani skušnji predavati na gimnaziji slovensko stenografijo, važen in interesanten predmet za vsakega izobraženega Slovenca.

Na moja zelo primitivna povabila, ktera sem poslal kot okrožnice začenši od IV. slov. oddelka po vseh višjih razredih razun VIII.**), se

*) Sicer sem vodil že lansko leto (drugo polletje) stenografski venček na tukajšni (slovenski) c. kr. državni nižji gimnaziji, ktera je popolnoma neodvisna od višje gimnazije. Zdelo mi se je torej potrebno, da imenujem letošnji venček kot prvi na naši gimnaziji.

**) V VIII. razred zato nisem hotel dati okrožnic, ker sem se (da naravnost povem) bal norčevanja, češ, nas da bi kak pritlikav petošolec učil, in ker sem mislil, da se ne bode nobeden oglasil. Toda moja sodba in sumničenje je bilo neopravičeno, — motil sem se; kajti z ve-

jih je oglasilo za naše ne baš ugodne razmere precejšno, da ne rečem, ogromno število dijakov, namreč okrog 140, kateri so podpisali svoja imena. In res je bil prihodnjo nedeljo ves razred natlačen malega in velikega dijaštva, kajti prišlo jih je še nad 150 iz vseh razredov. Bilo je treba že takoj prvi trenutek napraviti nekak red, kar ni bilo tako lahkò, ker je vsak nerad pobral svoja šila in kopita, a moral sem to učitiniti. Razdelil sem torej učence v dva kurza, ter jih odposlal nad polovico domov pridržavši učence 5 oddelkov VI. VII. in VIII. razreda. (Pri nas ima namreč vsak razred dva oddelka, a vsakem oddelku je večinoma več Slovencev, kakor pa Nemcev, dasi se navadno imenuje *a* nemški oddelek in *b* slovenski. Tukaj je torej razumeti razrede VI *b*, VII. *a* in *b* in VIII. *a* in *b*.)

Na to sem jim pred vsem pojasnjeval preveliko potrebo in korist stenografije v obče, a še posebej slovenske, naglašuje njene prednosti in vrline, s katerimi se odlikuje pred navadno pisavo. Skušal sem jim dokazati nasproti nekterim smelim trditvam, da se tudi slovenska stenografija mnogo rabi, da dobiva tudi slovenski tesnopis vsporedno s slovenščino čim dalje večjo veljavo i v javnem i privatnem življenji, pa je torej do malega neobhodno potrebno priučiti se je vsakemu izobraženemu in vlikanemu Slovencu, ki se količkaj več bavi s pisanjem; podal sem zbranim kolegom tudi par zgodovinskih čretic iz stenografije (omenil našega velezaslužnega strokovnjaka na stenografskem polji, g. prof. Ant. Bezenšek-a, kojega po pravici imenujemo „apostola jugoslovanske stenografije“). K sklepu sem jih še spodbujeval k resnemu učenji ter jih nauduševal za našo še tako mlado umetnost, kateri naj se posvetijo vsak po svoji moči. — Takoj potem sem prešel k stvari sami ter začel s predavanjem.

Stvar se je povsem mirno zvršila, brez kakega hrupa. — Vseh učencev imam do zdaj 130, katero število pa se bode kljub tolikemu naudušenji gotovo skrčilo tekom časa, kakor se to navadno dogaja v takih slučajih. Seveda bi imel mnogo rajše, da bi mi ostali vsi zvesti. Upam pa in pričakujem, da se bodo poprijeli tega zanimivega predmeta resno in da bode marsikteri mojih kolegov-učencev kedaj še imeniten faktor na polji slovanske stenografije. Dal Bog! *C. Marn.*

—
 Mladež zagrebačke doljnogradske gimnazije priredila je dne 24. studenoga o. god. koncert u svrhu nabave gimnazijske zastave. Pred

seljem moram zapisati, da se je tudi nekaj naudušenih osmošolcev javilo, kateri se hočejo udeleževati mojega predavanja ob nedeljah, kar je vse hvale vredno in lepo od njih! Tako je prav!

lijepim brojem općinstva i djaka producirao se muški i mješoviti zbor („Putnik“ od Lisinskoga), tamburaški i gudalački orkestar i solisti na guslama i cellu. Neke nedostatke odbit ćemo na diletantsku nesigurnost, a gdje gdje i na izbor preteških pieća, kojima nijesu bile dorasle sile. Koliko godj nam je drago zabilježiti mar mladeži oko njegovanja pijeva, gusala i tambura, toliko valja da takogjer požalimo, što se ta djelatnost u ludo gubi na onako beskarakternim i vodenim komadima, kao što je prva točka gudalačkog orkestra i Brožov „Moj san“ (glazbena slika!!), što su ga tamburaši izvrsno izveli. Čemu osobito ova druga točka, koja nije ama baš ni od kakve glazbene vrijednosti, k tomu je kvare neugodni umetci nekakvih pištalica i triangla, a hrvatskoj je narodnoj glazbi baš tako tuđa, kao i subit onaj valčik gudalačkog orkestra. U opće svi naši skladatelji komada za tamburu kanda sistematično hoće da od tambure stvore nekakvi umjetni poluinstrument, a zaboravljaju, da je tambura djelo i svojina naroda. I komadi su im prema tome. Kad već nijesu ni od kakve više glazbene vrijednosti (u tom se tjera u neku ruku pravi švindl), a ono neka bar raznašaju slatke i bolne glasove narodne glazbe. Jednostavna pratnja, koja je na tamburama jedino moguća, ne će nikada dostajati glazbenom stavku veće znamenitosti. Naravski da onda dolazimo do koračnica, koje imaju dva prosta akorda u cijeloj pratnji, a bezbroj glazbenih nesmisli u melodiji i do ovakvih konglomerata, kako je „Moj san“. I još hoće da za tambure priredjuju operne dijelove, arije! Zaboravljamo, da bi nas Slavene mogla samo narodna glazba učiniti gospodarima glazbe budućnosti, kako je rekao Verdi. Uхватimo se narodne pjesme, pa nju njegovimo i širimo tamburom. Kad su već (ne znamo, s koga razloga) zapeli vokalni koncerti, a ono bar dajmo narodnoj pjesmi mjesta u našim diletantskim produkcijama. Varijacijama, koje nije moguće izvesti, i jednoličnim drndanjem istih akorda samo se sramoti naš narodni instrument. — Žao nam je, što ove godine nije bilo na programu deklamacije, kao lani. Sjećamo se pri tom pokušaja na ruskim i njemačkim gimnazijama, gdje se volja za besmrtna djela klasicizma nastojala pobuditi deklamacijama, pače i glumljenjem u grčkom i latinskom jeziku. Kad već toga nije, mogla bi mladež bar na svojim sastancima deklamovati neke stvari starije naše literature i nar. pjesme. No regbi da je u nas sve samo zato, da se pokaže nešto pred publikom, da se zna po svijetu. Na dublji cilj i pravo glazbeno nastojanje čini se, da se nije ni kod ovoga koncerta mnogo pazilo.

Alpha.

